https://jhr.ui.ac.ir/?lang=en
Journal of Historical Researches
E-ISSN: 2476-3306
Document Type: Research Paper
Vol. 16, Issue 4, No.64, 2025
Received: 03/05/2025 Accepted: 29/07/2025

Newspaper of "Eṭṭelā'āt" and News Coverage of Social Events of Women around the World during the Period of Pahlavi I (1304-1320)

Mohsen Rahmati *
Ph.D., Department of History, Faculty of Literature, Lorestan University, Khorramabad, Iran
rahmati.mo@lu.ac.ir

Paria Khanjari 'Ālam
Ph.D. student, Department of History, Faculty of Literature, Lorestan University, Khorramabad, Iran
p.khanjari@yahoo.com

Abstract
The government of Pahlavi I characterized by an authoritarian political culture sought to transform the status of Iranian women. Recognizing the significance of the media in authoritarian regimes, the press was employed as an effective tool to achieve this goal.

One such publication was "Eṭṭelā'āt" newspaper, which, in alignment with government policies, published articles on the social status of women in various Islamic and non-Islamic nations.

This study employed a descriptive-analytical method to address the following questions: What were the objectives of "Eṭṭelā'āt" newspaper and how did it portray news related to women in other countries?

The research findings indicated that "Eṭṭelā'āt" newspaper, while emphasizing traditional roles of women, aimed to inform Iranian women and stimulate movements advocating for social rights, including the right to vote, raising the legal marriage age, access to education, and women's employment opportunities.

Keywords: "Eṭṭelā'āt" Newspaper, Women, Social Status, Pahlavi I.

Introduction
Leveraging the authoritarian political culture, the Pahlavi government sought to consolidate its power through the governmentalization of journalism in Iran, utilizing publications that aligned with its socio-cultural policies. This approach aligned with the concept of "soft power" emphasizing the role of propaganda in shaping public opinion and promoting a particular lifestyle endorsed by the government.

The changing social status of women was a key focus of Pahlavi policies, making the media—specifically the press—an essential tool for altering societal attitudes. One of the most significant government publications of this period was "Eṭṭelā'āt" newspaper, which was continuously published under the management of Abbas Masoudi from July 1924 until the end of the era of Pahlavi I. This publication extensively covered the social conditions of women in various Islamic and non-Islamic countries.

While some researchers, such as Rahmati and Khanjari (2020), Saleh-Nejad (2019), Yousefifar and Jangjou (2019), and Savagheb et al. (2019), have explored various aspects of women's issues in "Eṭṭelā'āt" newspaper,

* Corresponding author

2476-3306 © University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

10.22108/jhr.2025.145031.2783

no independent study has specifically examined its coverage of women's social situations worldwide during the period of Reza Shah. This study aimed to address the question: What were the objectives and methods behind the coverage of women's social conditions in "Eṭṭelā'āt" newspaper during the era of Pahlavi I?

Materials & Methods

This study employed a descriptive-analytical approach rooted in historical methodology, allowing for a comprehensive examination of the subject matter. Initially, the necessary data were gathered by meticulously taking notes from various issues of "Eṭṭelā'āt" newspaper during the period of Reza Shah. This included both the content of articles and editorial stances, providing a broad understanding of the publication's focus. Additionally, documents available at the National Archives Center and other written sources from that era were consulted to enrich the data set and provide context. Subsequently, the collected data underwent rigorous analysis using causal and comparative methods. This involved assessing how the materials reflected the social context of Iranian society during the Pahlavi era, particularly regarding women's roles and rights. By comparing the newspaper's coverage of women's social activities in other countries with the domestic situation in Iran, the study aimed to uncover patterns, influences, and discrepancies. The primary objective was to examine why and how "Eṭṭelā'āt" newspaper reflected news related to women's social activities abroad. This analysis not only contributed to a deeper understanding of the newspaper's role in shaping public opinion, but also shed light on the broader implications for women's rights and societal changes in Iran during this transformative period. Through this approach, the study sought to highlight the interplay between media, societal attitudes, and the evolving status of women in Iranian society.

Research Findings

It is important to note that while "Eṭṭelā'āt" newspaper operated in alignment with Pahlavi cultural policy, it did not always reflect the government's intentions. Nonetheless, under the management of Abbas Masoudi, the publication sought to establish a new order in Iranian society, functioning as a media outlet within an authoritarian regime. One of its strategies for transforming the lives of Iranian women was to report on the experiences of women from around the world, particularly during a time when women globally were rising to advocate for their rights and address common needs.

From the perspective of cultural geography, the newspaper focused on various Islamic and non-Islamic countries where women were undergoing significant changes. The key issues highlighted in "Eṭṭelā'āt" newspaper included polygamy, the right to divorce, the question of the veil, girls' education and the limitation of marriage age, the right to vote and political activism, property rights, economic independence, and employment rights (particularly in non-Muslim nations). Additionally, the content of the articles indicated a clear intention to inform and encourage Iranian women to pursue similar legal rights. In this way, the newspaper aimed to transfer the activities and freedom-seeking movements of women from other nations to Iran, fostering the possibility of similar advancements within the country.

Discussion of Results & Conclusion

The research findings indicated that "Eṭṭelā'āt" newspaper reflected a society in transition, striving to raise awareness among Iranian women to foster movements for acquiring social rights, such as the right to vote, establishment of an appropriate marriage age for girls, access to education, and employment opportunities. The emphasis on these topics aimed to convey important concepts to Iranian women and encourage them to pursue these rights. Simultaneously, there was a clear focus on women's traditional roles. Thus, this publication embodied the dual policy of the government of Pahlavi I regarding women, i.e., presenting a two-pronged approach that highlighted the continuation of traditional roles while also challenging prevailing views in traditional Iranian society.

The emphasis on European women in "Eṭṭelā'āt" newspaper appeared to encourage Iranian women to view their personal, social, and cultural characteristics as potential role models. However, there was a noticeable lack of emphasis on political activism among Iranian women. It is important to note that the encouragement for Iranian women to align with women from other nations did not imply a disregard for native traditions. While promoting the emulation of women from other cultures, the publication consistently emphasized the importance of adhering to traditional women's duties.

پژوهش‌های تاریخی
سال شانزدهم، شماره چهارم (پیاپی ٦٤)، ١٤٠٣، ص ١١٨-٩٧
تاریخ وصول: ١٤٠٤/٢/١٣ ، تاریخ پذیرش: ١٤٠٤/٥/٧

مقاله پژوهشی

روزنامهٔ اطلاعات و پوشش خبری رویدادهای اجتماعی زنان جهان در دورهٔ پهلوی اول (١٣٠٤-١٣٢٠)

محسن رحمتی * ، استادگروه تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران
rahmati.mo@lu.ac.ir
پریا خنجری‌عالم، دانشجوی دکتری تاریخ ایران دورهٔ اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران
p.khanjari@yahoo.com

چکیده

یکی از سیاست‌های دورهٔ حکومت پهلوی اول، تلاش برای تغییر موقعیت زنان ایران بود که برای تحقق آن، ابزارهای مختلفی به کار گرفته شد. روزنامهٔ *اطلاعات* نیز که ازجمله روزنامه‌های دولتی دورهٔ پهلوی اول بوده، یکی از ابزارهای حکومت برای پیشبرد سیاست‌های مدنظر آن به شمار می‌رفت. ازجمله راهکارهای این روزنامه در این راستا، درج مقالات دربارهٔ وضعیت اجتماعی زنان برخی ملل اسلامی و غیراسلامی جهان بود که دولت‌های آنان در مسیر تغییر موقعیت زنان گام برداشته بودند. با اعتقاد بر اینکه رسالت مطبوعات در هر جامعه حاصل نظام ارزشی حاکم و قدرت سیاسی مستقر در آن جامعه است و با پذیرش این موضوع که فرهنگ سیاسی حاکم بر ایران در دورهٔ پهلوی اول نوعی فرهنگ سیاسی اقتدارگرا بوده است؛ چارچوب نظری پژوهش حاضر را بر پایهٔ نظریهٔ «رسانه در حکومت‌های اقتدارگرا» بنیان می‌نهیم. این مقاله درصدد است با روش توصیفی و تحلیلی به این پرسش پاسخ دهد که روزنامهٔ *اطلاعات* با چه اهدافی و چگونه اخبار مربوط به زنان دیگر کشورها را بازتاب می‌داد؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که روزنامهٔ *اطلاعات* برآمد جامعه‌ای در حال گذار است که در پی آگاهی‌بخشی به زنان ایران برای ایجاد تحرک در تحصیل حقوق اجتماعی همچون حق رأی، تحدید سن مناسب ازدواج دختران، آموزش، اشتغال زنان و جز آن بوده است. هدف از تأکید بر این مطالب، انتقال چنین مفاهیمی به زنان ایران و ترغیب آنان برای تلاش در دستیابی به آن‌ها بوده است. در کنار این‌ها تأکید بر وظایف سنتی زنان نیز کاملاً مشهود است.

واژه‌های کلیدی: روزنامهٔ *اطلاعات*، زنان، وضعیت اجتماعی، پهلوی اول.

* نویسندهٔ مسئول

2476-3306 © University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

10.22108/jhr.2025.145031.2783

۱. مقدمه

انقلاب مشروطه، زمینه‌های توجه به تغییر موقعیت زنان را فراهم آورد که پیش‌از آن، وضعیتی کاملاً سنتی داشت. ازآن‌پس، شکل‌گیری نظم جدید متأثر از شکل‌گیری حکومت جدید، یعنی برآمدن حکومت پهلوی، به‌مثابهٔ دگرگونی ساختار زندگی پیشین زنان از یک بافتار سنتی به شاکله‌ای مدرن یا در هم ریختن ساختار «اندرونی/بیرونی» محسوب می‌شود (احمدی خراسانی، ۱۳۹۰، ص.۳۷).

تغییر موقعیت اجتماعی زنان در حکومت پهلوی اول، یکی از اهداف عمدهٔ این حکومت بود. برای پیشبرد این هدف، عنصر رسانه رسالت بزرگی بر عهده داشت و با پیش‌فرض‌های ویژه‌ای که درزمینهٔ نوع فعالیت رسانه (به‌طور خاص مطبوعات) در این دوره شکل گرفت، مطبوعات سنگر مهمی برای ایجاد تغییر در نگرش‌های اجتماعی جامعه به حساب می‌آمدند. یکی از سیاست‌های حکومت این بود که با دولتی ساختنِ فعالیت روزنامه‌نگاری در ایران ازطریق نظارت بر مطبوعات، ضمن تثبیت قدرت خویش، از مطبوعات نیز در راستای سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی خود، بهره گیرد. سیاستی که می‌توان آن را با مفهوم اصطلاح «اقتدار نرم» به معنی تمرکز بر عنصر تبلیغات در شکل‌دهی به افکار عمومی و نوعی تبلیغ شیوه و روش زندگی و حکومت‌داری هم‌سو دانست که ازجمله ویژگی حکومت‌هایی با فرهنگ سیاسی اقتدارگراست.

۲. بیان مسئله

با روی کار آمدن حکومت پهلوی اول شکلی از نظام سیاسی اقتدارگرا در ایران پدید آمد که با به انحصار درآوردن تمام ارکان قدرت به بازتولید این نوع ساختار سیاسی در تاریخ ایران پرداخت. در این نوع حکومت‌ها مطبوعات که شکل واضح رسانه‌های جمعی به شمار می‌آیند در انحصار کامل حکومت‌ها و ابزاری برای تقویت و بازتولید منویات حاکمان خودکامه است. در چنین نظامی مجوز چاپ، نظارت کیفی و به‌طور کلی اساس هنجارهای رسانه‌ای تحت اختیار قدرت برتر است و روزنامه‌نگاران بدون استقلال واقعی‌اند. رضا شاه با علم به اهمیت رسانه‌ها به‌ویژه مطبوعات در هدایت فکری جامعه از همان ابتدا به نظارت و انحصار کامل آن‌ها پرداخت. روزنامهٔ *اطلاعات* که از مهم‌ترین نشریات دولتی این دوره بود نیز از اِعمال این سیاست و سانسور به دور نماند. این نشریه از تیر سال ۱۳۰۵ تا پایان دورهٔ پهلوی اول پیوسته منتشر می‌شد. مدیر این روزنامه، عباس مسعودی، به‌واسطهٔ برخی نوآوری‌ها در عرصهٔ روزنامه‌نگاری ایران، پایه‌گذار روزنامه‌نگاری حرفه‌ای در ایران نامیده شده است (صالحیار، ۱۳۵۵، ص.۱۵۷).

یکی از موضوعاتی که در روزنامهٔ *اطلاعات* بدان پرداخته شده، مباحث وضعیت اجتماعی زنان است. وضعیتی که می‌بایستی توسط کارگردانان یک نظام سیاسی اقتدارگرا برای زنان تعریف و پیاده می‌شد؛ بنابراین این نشریه به پیروی از سیاست دوگانهٔ پهلوی اول دربارهٔ زنان، دیدگاهی دوسویه طرح کرده است که مبتنی‌بر تأکید بر تداوم نقش‌های سنتی زنان از یک سو و از طرف دیگر به چالش کشیدن دیدگاه‌های رایج در جامعهٔ سنتی ایران است. یکی از فعالیت‌های روزنامهٔ *اطلاعات* در راستای پیشبرد جنبهٔ اخیر، انعکاس اخبار زنان برخی کشورهای اسلامی و غیراسلامی بود. هدف این پژوهش تاریخی، با رویکرد توصیفی و تحلیلی ارائه پاسخ بدین پرسش است که بازتاب وضعیت اجتماعی زنان جهان در روزنامهٔ *اطلاعات* دورهٔ پهلوی اول با چه هدفی و چگونه بوده است؟ فرضیه‌هایی که می‌توان در این باره مطرح کرد بدین قرار است:

۱-به نظر می‌رسد هدف روزنامهٔ *اطلاعات* از پوشش اخبار تحولات اجتماعی زنان جهان، آگاهی‌بخشی به زنان ایران برای دستیابی به حقوق مشابه آنان بود؛

۲-روزنامهٔ *اطلاعات* همسو با سیاست مدرنیته حکومت پهلوی اول، خواهان مشارکت فعال زنان در عرصه‌های اجتماعی و فاصله گرفتن آنان از وظایف سنتی بود.

۳. پیشینه

تاکنون پژوهش‌های بسیاری دربارهٔ موضوع زنان در دورهٔ پهلوی اول انجام شده است که به‌نحوی پیشینهٔ این پژوهش محسوب می‌شود. ازجمله صالح‌نژاد (۱۳۹۸) در مقالهٔ «کاربرد عکس در تبلیغات تجاری روزنامه‌های عصر پهلوی» به بررسی شناخت جایگاه عکس به‌عنوان ابزاری برای آشنایی مردم با پدیده‌های نوظهور غرب در آگهی‌های تجاری روزنامهٔ *اطلاعات* پرداخته است. یوسفی‌فر و جنگجو (۱۳۹۵) و (۱۳۹۸) در دو مقالهٔ «چگونگی بازنمایی زن و زنانگی در آگهی‌های تجاری روزنامهٔ اطلاعات» و «مسئله زن و زنانگی در روزنامهٔ اطلاعات در دوره پهلوی» به بررسی اخبار و مقالات منتشرشده دربارهٔ زن و زنانگی و کارکرد فرهنگی آگهی‌های تجاری حوزهٔ زنان در روزنامهٔ *اطلاعات* دورهٔ پهلوی اول پرداخته‌اند. ثواقب و همکاران (۱۳۹۸) نیز در مقالهٔ «بازتاب جایگاه اجتماعی زنان عصر پهلوی اول در روزنامهٔ اطلاعات» با رویکرد تحلیل محتوا، جایگاه اجتماعی زنان عصر پهلوی اول را بر اساس محتوای مقالات مربوط به زنان، در روزنامهٔ *اطلاعات* بررسی کرده‌اند. رحمتی و خنجری (۱۳۹۸) نیز در مقالهٔ خود با عنوان «روزنامهٔ اطلاعات و ورزش زنان در عصر پهلوی اول» به بررسی چگونگی بازتاب ورزش زنان در روزنامهٔ *اطلاعات* پرداخته‌اند؛ چنان‌که پیداست درزمینهٔ بازتاب اخبار زنان جهان و اثربخشی آن بر زنان ایران در روزنامهٔ *اطلاعات* و دیگر نشریات دورهٔ رضا شاه پژوهش مستقلی یافت نشد و پژوهش حاضر تلاشی در راستای تحقق این هدف است.

٤. نگاهی به فعالیت‌های اجتماعی زنان غرب در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم میلادی

دوران پرالتهاب تاریخ معاصر جهان در قرون نوزدهم و بیستم بستر تکوین و تکاملِ تحولات عظیمی در تمام زمینه‌های علم، صنعت، سیاست و اقتصاد بود، که به‌واسطهٔ آن، وضعیت زنان در جامعهٔ جهانی دگرگون گشت. بعداز انقلاب فرانسه تحولات جوامع غربی ارتباط مستقیمی با شکل‌گیری و رونق جنبش‌های فمینیستی داشت. خودآگاهی طبقهٔ متوسط در نتیجهٔ رشد علم و فناوری، اصلاحات به‌دلیل لغو برده‌داری در آمریکا و نظام ارباب‌رعیتی در روسیه، گسترش آموزش عمومی، وقوع جنبش‌های ملی در آلمان، ایتالیا و کشورهای اسکاندیناوی و اعطای حق رأی به مردان ازجملهٔ عوامل مؤثر در رشد تحرک اجتماعی و سیاسی در میان زنان غربی بود (نظری، ۱۳۹۵، ص. ١٦). بدین ترتیب این تحولات، زمینهٔ تلاش برای مباحثی چون حقوق زنان و تبعیض‌های جنسیتی را در عرصه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی فراهم آورد که در نتیجهٔ آن، مفهوم فمینیسم پدیدار شد که در اواخر قرن نوزدهم از حمایت و همسویی اندیشه‌های سوسیالیستی، لیبرالیستی و مارکسیستی بهره‌مند شد و براین‌اساس پیوند نزدیکی بین سوسیالیسم انقلابی و فمینیسم شکل گرفت (لنین، ۱۹۷۷م، ص. ۵).

به‌طور کلی فعالیت‌های اجتماعی زنان غرب ازنظر تاریخی به دو دوره تقسیم می‌شود: ۱. موج اول در اواخر سدهٔ نوزدهم ۱۸٦۰ تا ۱۹۲۰ که هدف آن به

چالش کشیدن نبود حقوق زنان در سپهر عمومی بود (مک‌لافین، ۱۳۸۹، ص. ۱)؛ ۲. موج دوم شامل دهه‌های ۱۹٦۰ و ۱۹۷۰ است که موضوع بحث ما در این پژوهش، یعنی بررسی تأثیر تحولات موج اول در روزنامهٔ *اطلاعات* است.

زنان در تلاش برای رسیدن به مطالبات خود، به سازمان‌دهی تشکل‌ها، کنوانسیون‌ها و راه‌اندازی مجلات و انتشار نشریات و کتب فراوانی دست یازیدند. این تلاش‌ها، در دههٔ اول قرن بیستم به اوج رسید (نظری، ۱۳۹۵، ص. ۲۱-۲۲). جنگ جهانی اول تأثیر چشمگیری بر ورود گستردهٔ زنان در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی داشت؛ اما همچنان نابرابری دستمزد زنان نسبت به مردان و فعالیت گروه‌های فمینیستی ادامه یافت.

هم‌زمانی این رویدادها با سال‌های منتهی به انقلاب مشروطه در ایران تا دورهٔ پهلوی اول موجب تأثیرپذیری آشکار زنان ایران از این جریان‌ها شد. به گواه منابع، این تأثیرپذیری، از واقعیت‌های آشکار جامعهٔ در حال گذار ایران در دورهٔ مدنظر است. موضوع درخور توجه، کم‌وکیف این اثربخشی و اثرپذیری در زندگی زنان ایران بود که با توجه به وضعیت خاص اجتماعی و فرهنگی، جنس مطالبه‌گری آنان را متفاوت می‌کرد؛ برای مثال، حق رأی ازجمله موضوع‌هایی بود که زنان غرب برای دستیابی به آن مبارزه می‌کردند؛ اما این مسئله جزء مسائلی نبود که زنان ایران در این بازهٔ زمانی آن را مطالبه کنند. دلیل این تفاوت رویکرد را می‌توان در جنس نظام سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در ایران جستجو کرد که نظام سیاسی اقتدارگرا و تمامیت‌خواه و نیز فرهنگی کمابیش سنتی و عرفی داشت. می‌توان گفت انقلاب‌های اجتماعی در غرب همچون انفجارهایی بود که پیامد آن‌ها در فرهنگ‌های دیگر، به‌نوعی حکم بارقهٔ آن‌ها بود.

۵. جایگاه زنان جهان در سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی عصر رضا شاه (به استناد روزنامهٔ *اطلاعات*)

در بررسی چرایی توجه روزنامهٔ اطلاعات به بازتاب اخبار ترقی زنان غرب، بایستی به شکل‌گیری این خط سیر از زمان مشروطه اشاره‌ای مختصر کرد. سال‌های آغازین پس‌از انقلاب مشروطه، تحت‌تأثیر دو عامل مهم، زمینه برای طرح مباحث زنان فراهم شد:

۱-وضعیت سیاسی داخل کشور: وقوع جنگ جهانی اول و حضور نیروهای متفقین در کشور از یک سو و فروپاشی نظم داخلی حکومت قاجار ازسوی‌دیگر، اوضاع سیاسی کشور را متلاطم ساخت (صالحیار،۱۳۵۵، ص. ۱٤۷). در چنین اوضاعی احزاب و گروه‌های مختلف برای به کرسی نشاندن اندیشه‌های خود، به فعالیت پرداختند. گروهی از زنان نیز با استفاده از آزادی نسبی فراهم آمده به طرح خواسته‌های خود پرداخته، نخستین حرکت‌های جدی را در این راستا در تاریخ ایران سامان دادند.

تأثیر وضعیت جهانی بر گسترش مطالبات زنان غربی: چنان‌که اشاره شد، در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، زنان غربی متأثر از اوضاع سیاسی و اجتماعی موجود، خواستار دستیابی به حقوق سیاسی و اجتماعی خود شدند. با توجه به حضور گستردهٔ کشورهای اروپایی به‌شکل قدرت‌های غالب در سایر کشورهای جهان، تأثیرپذیری زنان دیگر کشورها ازجمله ایران از این حوادث، امری طبیعی بود. یکی از کارهای رسانه‌ای مهمی که جنبش زنان در ایران با هدف گسترش اندیشه‌های خود انجام می‌داد، ترجمهٔ مقالات و اخباری بود که دربارهٔ موقعیت زنان در کشورهای دیگر به‌ویژه در کشورهای غربی نوشته می‌شد. نگاهی به رویکرد نشریات زنان ایران در

مقایسه با زنان غربی، گواهی بر تأیید این ادعاست؛ برای مثال، در نشریهٔ *دانش* (دانش، ۱۳۲۹ق، ش. ۱٤) در مقاله‌ای با عنوان «طریقهٔ ازدواج انگلیسی‌ها» می‌کوشد تا با استناد به قوانین انگلستان، جامعهٔ ایران را از ازدواج زودهنگام دختران بازدارد و لزوم قانون‌گذاری در این باره را به دولت گوشزد کند. این روند تا دوران حکومت پهلوی به‌خصوص در دههٔ آغازین این حکومت از جانب نشریات نوگرا و همچنین نشریات زنان پیگیری می‌شد؛ برای نمونه، مجلهٔ جمعیت *نسوان وطن‌خواه ایران* در همین زمان تلاش زنان غربی در راه کسب حقوق اجتماعی خود را تحسین کرده است. از مهم‌ترین نشریات فعال در این زمینه، نشریهٔ *عالم نسوان* بود که موضوع‌هایی چون مدهای جدید لباس در کشورهای غربی، فعالیت‌های آموزشی و سوادآموزی و اخبار جنبش‌های فمینیستی در سطح بین‌المللی را پوشش می‌داد (شیخ‌الاسلامی، ۱۳۵۱، ص. ۱۲٤). به‌روشنی دیده می‌شود که این نشریه در تمام پدیده‌های مدرن به زنان غربی توجه داشته است (عالم نسوان، ۱۳۰۹، ش. ۳). نشریهٔ *ستارهٔ ایران* و *شفق سرخ* نیز با درج مقالاتی دربارهٔ حقوق اجتماعی زنان قلم‌فرسایی می‌کردند (ستارهٔ ایران، ۱۳تیر۱۳۰۷؛ شفق سرخ، ۵اردیبهشت۱۳۱۱). روزنامهٔ *اطلاعات* نیز در راستای نمایاندن سیاست‌های فرهنگی دولت پهلوی، پیوسته اخبار زنان غرب را از نگاه دور نمی‌دارد.

یکی از سیاست‌های فرهنگی دولت پهلوی اول، تربیت مطابق اصول «سازمان پیشاهنگی» بود که اهداف کلی آن «صحت جسم، صحت روح، صحت عقل، داشتن مال» بود (شکرایی، ۱۳۱٤، ص۱٤۷). این سازمان در سال ۱۳۱٤ تأسیس و در روزنامهٔ *اطلاعات* هنگام شرح مقالات مربوط به آن (اطلاعات، ۲۷اردیبهشت۱۳۱۷)، آشکارا ردپای الگوپذیری از زنان غربی، ازلحاظ آراستگی ظاهری، باطنی و نیز اخلاقی پیداست.

سیاست کشف حجاب از دیگر سیاست‌های فرهنگی دولت رضا شاه بود که پس‌از مسافرت به ترکیه، آن را به مرحلهٔ اجرا درآورد (زرین‌کوب، ۱۳۸٤، ص.۸۷۲). قاعدتاً سیاستی که از دل یک فرهنگ خاص (غرب) اقتباس شود، ناگزیر برای تعمیق آن در جوامع پیرو، می‌بایست مثال‌های زنده‌ای از همان فرهنگ مادر پیاده شود. در این باره و در روزنامهٔ *اطلاعات* نیز یکی از مقوله‌هایی که برجستگی بسیاری داشت، پیشرفت زنان غربی و منحصر کردن این پیشرفت در پوشش آزاد آنان بود؛ چنان‌که در مقاله‌ای آمده که اگر در طول تاریخ هوش و ذکاوت و لیاقت و استعداد زنان از حجاب جهل و مستور بودن و نیز خودخواهی مردان خفه نمی‌شد، اکنون نه ژاندارک یکی بود و نه مادام کوری و بیشتر کاشفان و مخترعان و سیاست‌مداران جهان از میان مردان نبودند (اطلاعات، ۲۰بهمن۱۳۱٤) و نمونه‌های دیگر از این دیدگاه‌ها که جملگی دال بر همسان‌سازی زنان ایران با غرب است.

ازجمله سیاست فرهنگی دیگر دولت پهلوی اول، تأسیس کانون بانوان در ۲۲اردیبهشت۱۳۱٤ با هدف تربیت فکری و اخلاقی بانوان، تعلیم ورزش‌های مختلف به بانوان، ایجاد مؤسسه‌های خیریه و ترغیب زنان به رعایت سادگی بود (بامداد، ۱۳٤۷، ص. ۸۹). روزنامهٔ *اطلاعات* نیز سخنان هاجر تربیت، رئیس کانون بانوان را نقل کرده که طی آن، ضمن اشاره به مسئلهٔ تفوق و برتری کشورهای اروپایی، عامل اصلی این تفوق را تربیت زنان دانسته و در ادامه به میزان اهمیت انگلیس و آمریکا، آلمان و سایر کشورهای متمدن به تربیت زن اشاره کرده است و ابراز

امیدواری کرده، زنان ایران نیز با حمایت دولت بتوانند به جایگاه آنها برسند (اطلاعات، ٥آبان۱۳۱٤).

آخرین سیاست فرهنگی دولت پهلوی تأسیس کانون پرورش افکار در سال ۱۳۱۷ بود که اهداف آن نیز حفظ میهن و عظمت ملت و نیرومندی دولت و پیشوای آن بود. روزنامهٔ *اطلاعات* نیز با استناد به توانایی‌ها، هنرمندی‌ها و فعالیت‌های زنان غرب، نتیجه می‌گیرد که این مسائل نشان داده است که سخنان سخیف همچون ضعیف‌العقل و ناقص‌الخلقه بودن زن، باطل و بی‌اساس است.

همان‌گونه که گذشت، تمسک به فرهنگ غربی به‌عنوان الگوی برتر در بطن سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی پهلوی اول دربارهٔ زنان، در روزنامهٔ *اطلاعات* دیده می‌شود. این نوع سیاست‌ها در زمرهٔ سیاست‌گذاری‌های عمومی، آن هم از نوع سیاست‌های نمادین محسوب می‌شدند که نظام حکومتی اقتدارگرا بر پایهٔ آنها تلاش می‌کرد بدون توجه به خواسته‌های مردم اصولی را در جامعه پیاده کند که در جامعهٔ ایران نوعی حس میهن‌پرستی، یگانگی و ترقی ایجاد کند. می‌توان گفت حکومت پهلوی اول به روش اقتدار نرم برای نهادینه کردن سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی مدنظر خود، قدم برمی‌داشت و در این مسیر مطبوعات ازجمله روزنامهٔ *اطلاعات* بازوی قدرتمند حکومت برای مشروعیت بخشیدن به سیاست‌های گفته‌شدهٔ حکومت محسوب می‌شد.

٦. روزنامهٔ *اطلاعات* و بازتاب اخبار زنان ملل جهان

همان‌گونه که گذشت، جامعهٔ ایران نیز از تلاش زنان غرب برای دستیابی به حقوق اجتماعی خویش تأثیر پذیرفت. روزنامهٔ *اطلاعات* نیز در انعکاس اوضاع زنان غربی بسیار فعال بود؛ اما ضمن تلاش برای ایجاد و تقویت نگاه نوگرایانه دربارهٔ زنان، خواهانِ تداومِ وظایف سنتی آنان نیز هست: «زنانی که باتربیت و دانشمند بوده و در عین حالی که در راه تکامل عقلی خود می‌کوشند، در نقش مادری مهربان و همسری شایسته و یک عضو اصلی و کارکن در اجتماع ظاهر شوند. به‌علاوه در موضوع آداب و هنرها و صنایع ظریفه و امور خانه‌داری دارای ذوق باشند. در آرایش اعتدال پیشه کنند و دو چیز در نزدشان مقدس باشد؛ خانه و وطن» (اطلاعات، ۲۰بهمن۱۳۱٤). این نقل‌قول توصیفی، ویژگی‌های گروهی از زنان غرب بود که روزنامهٔ *اطلاعات* آن‌ها را نمونهٔ بهترین زن‌ها دانسته، تأکید دارد که رواست زنان شرقی این گروه از زنان غرب را سرمشق خود قرار دهند.

برحسب جغرافیای فرهنگیِ مللی که روزنامهٔ اطلاعات به بازتاب اخبار زنان آنها پرداخته، آن‌ها را به دو گروه کشورهای اسلامی و غیراسلامی دسته‌بندی می‌کنیم:

٦-۱. کشورهای اسلامی

در طول قرن نوزدهم، تمام کشورهای مسلمان به‌لحاظ اجتماعی به‌ویژه جایگاه زنان، وضعیتی مشابه داشتند؛ اما در ابتدای قرن بیستم نیز برخی از این کشورها با تأثیرپذیری از جهان غرب کوشیدند تا وضعیت زنان را در جامعهٔ خود، تغییر دهند.

در اوایل قرن بیستم، در برخی کشورهای اسلامی نیز با تأسی به فرهنگ غرب، زندگی اجتماعی به‌ویژه در حوزهٔ زنان دچار تغییر و تحول شد. روزنامهٔ *اطلاعات* معتقد بود که این کشورها به‌واسطهٔ نزدیکی جغرافیایی به ایران، مسلمان بودن و اشتراک فرهنگی با جامعهٔ ایرانی، می‌توانند به‌عنوان الگوی مناسبی برای تحول در جامعهٔ ایران معرفی شوند.

٦-١-١. زنان ترکیه

سنگ‌بنای توجه به بهبود وضعیت زنان در ترکیه از دورهٔ عثمانی بنا نهاده شد؛ اما فعالیت‌های جدی در این زمینه از زمان سلطنت مصطفی کمال آتاتورک (۱۹۲۳–۱۹۳۸) آغاز گشت. وی تمایل فراوانی به نوگرایی ترکیه داشت. در این راستا تلاش برای هم‌پایه شدن وضعیت زنان ترکیه با زنان غرب در دستور کار حکومت وی قرار گرفت؛ ازاین‌رو دولت وی تحصیلات، ملی‌گرایی، لباس پوشیدن به سبک زنان غربی و علاقه‌مندی و باور به نظام جمهوری را به‌عنوان ویژگی‌های برتر یک زن معرفی می‌کرد (هانی‌اوغلو، ۱۳۹۵، ص. ۲٤۰–۲٤۱). چهرهٔ مطلوبی که دولت آتاتورک از یک زن ترک به تصویر می‌کشید شبیه به همان ساختاری بود که دولت پهلوی اول برای زن ایرانی مدنظر داشت. همان‌گونه که آتاتورک برای عملی کردن این نوع نگرش به زنان، تمام ابزارهای موجود ازجمله مطبوعات را در اختیار گرفته بود، دولت رضا شاه نیز با استفاده از همین راهبرد، اقدام به اجرای سیاست مدنظر خود کرد. در این میان، روزنامهٔ *اطلاعات* سهم خود را در انتقال اخبار فعالیت زنان ترکیه ایفا کرد؛ چنان‌که در مقالاتی به ارج نهادن به جایگاه زنان در ترکیه پرداخته است (اطلاعات، ۲۸تیر۱۳۰۵). باید توجه داشت که روابط سیاسی ترکیه و ایران، در این دوره بر پایه‌ای کاملاً مسالمت‌آمیز بنا نهاده شده بود (حقدار، ۱۳۹۸، ص. ۲۹) و همین موضوع در تأثیرپذیری فکری و فرهنگی متقابل بین دولت‌های یادشده مؤثر بود. در روزنامهٔ *اطلاعات* بارها به اقدامات دولت ترکیه درزمینهٔ اصلاح وضعیت زنان و نیز تلاش‌های زنان ترک برای تغییر وضعیت خود، پرداخته شده بود. به نظر می‌رسد روزنامهٔ *اطلاعات* در تلاش بوده با تأسی به استحالهٔ زنان ترکیه، زنان ایرانی را درزمینهٔ موقعیت اجتماعی خود، بیشتر از هر کشور دیگری متأثر از آنان سازد.

در سال ۱۳۰۹ روزنامهٔ *اطلاعات* ضمن اشاره به تشکیل اتحادیهٔ زنان در ترکیه، جدیت زنان ترکیه را در تجددخواهی و تلاش برای کسب حقوق اجتماعی خود، بیشتر از مردان ترکیه ارزیابی کرده است (اطلاعات، ۱۰فروردین۱۳۰۹). روزنامهٔ *اطلاعات* پس‌از شرح پیشرفت‌های اجتماعی جدید زنان ترکیه، دربارهٔ موقعیت آنان در مجلس نیز مطالبی ارائه کرد (اطلاعات، ۲۰بهمن۱۳۱٤). واگذاری حق رأی به زنان ترک در سال ۱۳۵۲ق (دسامبر۱۹۳٤) مهم‌ترین تغییر اجتماعی و موجب پیشتازی زنان ترک در بخشی از حقوق سیاسی‌شان در مقایسه با زنان بسیاری در دیگر کشورها بود (شاو و شاو، ۱۳۷۰، ج. ۲/۶۳۹–٦٤۰)؛ اما روزنامهٔ *اطلاعات* به‌هیچ‌وجه مشوق زنان ایران در دستیابی به این امتیاز نبوده است.

یکی دیگر از فعالیت‌های زنان ترکیه تشکیل کنگرهٔ بین‌المللی زنان بود. در کنگرهٔ استانبول برای نخستین بار بین زنان غرب و شرق، تماس و ارتباط برقرار شد. مباحث این کنگره «اختصاص به خریدوفروش زنان سفیدپوست برای اَعمال منافی عفت و نسخ عمومی تعدد زوجات داشت... و هرگونه نظریات مربوط به ملیت و مذهب را کنار گذاشته و همکاری بی‌ریا و صادقانه را برای آرامش و استقرار صلح دنیا پیشهٔ خود بنمایند» (اطلاعات، ۱اردیبهشت۱۳۱٤). نمایندگان این کنگره طی مکاتبه‌هایی با دولت ایران خواهان شرکت زنان ایرانی در کنگرهٔ یادشده، بودند (ساکما، س. ش. ۰۳۸۵۹۳–۲۹۷). از دیگر اهداف مهم این کنگره، که نخستین کنگرهٔ بین‌المللی در کشوری غیرغربی محسوب می‌شد و به‌واسطهٔ وجود گرایش‌های فمینیستی در میان برخی اعضای آن، پس‌از دو هفته ازجانب دولت منحل شد (هانی‌اوغلو، ۱۳۹۵، ص. ۲٤۳)، تلاش برای تأمین صلح جهانی بود و ازنظر روزنامهٔ

اطلاعات نیز زن‌ها در این بخش می‌توانستند عامل بسیار مؤثری باشند.

زنان در ترکیه با انسجام و هماهنگی بیشتری با حمایت سرسختانهٔ دولتشان در مسیر تغییر گام برمی‌داشتند. دستیابی زنان ایران به چنین موقعیتی در آن زمان میسر نشد؛ اما ازآنجایی‌که ترکیه ازجمله کشورهایی بود که هم‌زمان با ایران در مسیر نوگرایی قدم گذارد، قطعاً اقدامات و قوانینی که در آنجا دربارهٔ زنان اجرا می‌شد در وضع و حال زنان ایرانی بی‌تأثیر نبود. این تأثیر، علاوه‌بر تغییر وضعیت حقوقی و اجتماعی زنان و نیز تمجید از سیاست‌های نوین دولت ترکیه، در سایر نشریات آن زمان نیز درخور توجه است (نک: ایران، ۲۱دی ۱۳۱٤).

مجلهٔ *فرنگستان* که اساساً تنها راه نجات مشرق‌زمین را تقلید همه‌جانبه از تمدن غرب می‌دانست (فرنگستان، ۱۳۰٤، ش. ۱۱–۵۸٦/۱۲)، ضمن تحسین پیشرفت‌های چشمگیر ترکیه، راهکارهای این دولت درزمینهٔ تسهیل آموزش زنان و نیز ازدواج اروپاییان با زنان ترک را ستایش کرده است (فرنگستان، ۱۳۰٤، ش. ۱۱–۵۱۵/۱۲). در نشریهٔ *اخگر* که کارکردی سیاسی داشت و در اصفهان چاپ می‌شد در مقاله‌ای با عنوان «در ترکیه جدید» از اقدامات نوگرای آتاتورک در تغییر وضعیت زنان ترکیه تمجید شده است (اخگر، ۱۵اسفند ۱۳۱۱). این رویکرد همچنین در نشریات رسمی دیگر ازجمله نشریهٔ *کوشش* چشمگیر است (کوشش، ۲٦بهمن ۱۳۱٤).

باوجود هم‌زمانی حرکت‌های آزادی‌خواهانهٔ زنان دو کشور ایران و ترکیه، زنان ترکیه در دستیابی به خواسته‌های خود پیشگام‌تر بودند؛ برای مثال، تلاش برای کسب حق رأی توسط زنان ترک ازجمله مسائلی بوده که چندان در توجه زنان فعال اجتماعی ایران نبوده است. دلیل این موضوع را می‌توان بیشتر در جنس حاکمیت‌های دو کشور و نوع نگاه آنان به حقوق زن دانست. جهت‌دهی فعالیت‌های زنان در ایران از راهبردهای مهم حکومت پهلوی اول بود و بدین‌گونه فعالان حقوق زن در ایران بایستی جنس مطالبات خود را با خواست و مصلحت حکومت همسو می‌کردند.

٦–۱–۲. زنان مصر

دومین کشور مسلمان که روزنامهٔ *اطلاعات* به آن پرداخت، مصر بود. نگاهی کوتاه به گذشتهٔ زنان مصر یعنی تا پیش‌از شکل‌گیری جنبش‌های ذکرشده ازجمله درزمینهٔ پوشش، استفاده از چادر سیاه، روبند و نقاب (پیرزاده نائینی، ۱۳٤۲، ص. ۱٦۵)، نشان می‌دهد که زنان مصر تا قرن بیستم، ازنظر موقعیت اجتماعی شبیه به زنان ایرانی دورهٔ قاجار بوده‌اند.

مهم‌ترین عوامل بازتاب اخبار زنان مصر در روزنامهٔ *اطلاعات* عبارت بودند از: ۱. تجربه‌های دو کشور ایران و مصر در راه استقلال‌طلبی؛ ۲. راهبردهای مشابه رهبران دو ملت (رضا شاه و ملک‌فؤاد) برای مدرنیزه کردن کشورشان؛ ۳. وجود احساسات ملی‌گرایانه و نوگرایانه. در سایر نشریات نیز از روابط تاریخی و تمدنی ایران و مصر از گذشته تاکنون و نیز ضرورت اتحاد سیاسی و تجاری دو کشور سخن گفته شده که این موضوع خود نشان‌دهندهٔ اثربخشی و اثرپذیری دو ملت از همدیگر بود (شفق سرخ، ۱۰آبان ۱۳۱۱).

روزنامهٔ *اطلاعات* ضمن آوردن شرح نخستین نهضت آزادی‌خواهی زنان مصر در اواخر سلطنت اسماعیل پاشا یعنی در بین در سال‌های ۱۸٦۳–۱۸۷۹ (۱۲٤۱–۱۲۵۷) و نیز علاقه‌مندی وی به ترویج افکار اروپایی در قلمرو خود، با اشاره به نشست‌های علمی، ادبی و اجتماعی شاهزاده نازلی، همسر ملک‌فؤاد

پادشاه مصر، نقش وی را در فراهم آوردن زمینه‌های آزادی زنان مصر بررسی کرده است (اطلاعات، ۱۶آذر۱۳۱٤)؛ اما در روزنامهٔ *اطلاعات* بیش از هرچیز دربارهٔ قاسم بیگ امین (۱۳۲٦/۱۹۰۸ق) قلم‌فرسایی شده است. قاسم بیگ در زمرهٔ شاگردان شیخ محمد عبده بود که تفسیرهای روشنگرانه‌ای راجع‌به زنان داشت. قاسم بیگ امین نیز با انتشار *تحریر المرأة* در ۱۸۹۹، به‌عنوان یکی از چهره‌های مشهور دفاع از حقوق زنان مصر شهرت یافت و فقط یک سال بعد (۱۳۱۸/۱۹۰۰ق)، میرزا یوسف خان اعتصامی بخش‌هایی از کتاب وی را انتخاب و با عنوان «*تربیت نسوان*» ترجمه و در ایران منتشر کرد (اعتصامی، ۱۳۱۸ق، مقدمه)؛ بنابراین، قاسم بیگ برای جامعهٔ فرهنگی ایران در آن زمان شناخته شده بود. روزنامهٔ *اطلاعات* قاسم بیگ امین را مؤسس حقیقی آزادی زنان مصر نامیده که باوجود حملات فراوان مخالفان، ارادهٔ شکست‌ناپذیر خود را به کار بسته، به انتشار عقاید آزادی‌خواهانهٔ خویش راجع‌به زنان پرداخت (اطلاعات، ۱٦آذر۱۳۱٤).

روزنامهٔ *اطلاعات*، مخصوصاً به معرفی آثار قاسم بیگ، همچون *آزادی زنان* و *زن جدید* و دیدگاه‌های او دربارهٔ مسائل حقوقی و قضایی زنان، همچون «حجاب»، «تعدد زوجات» و «طلاق» پرداخته و مدعی است که وی در کتاب *زن جدید*، «از نقطه‌نظر قضایی و قانونی وضعیت زن را در ادوار مختلفه و وظایف او را در جامعه و بالاخره تربیت تکاملی را که برای او لازم است شرح داده است» (اطلاعات، ۱٦آذر۱۳۱٤). اهمیت این موضوع بدان دلیل است که از مسائل بحث‌انگیز جامعهٔ آن روز ایران بود. دیدگاه‌های قاسم بیگ امین در این باره، سبب وحشت نهادهای مذهبی در مصر و جبهه‌گیری آنان شد (ابوزید، ۲۰۱۵م، ص. ۵۵)؛ بنابراین هر دو کشور به‌طور هم‌زمان قدم در مسیری مشترک گذاشته بودند که روزنامهٔ *اطلاعات* قصد داشت با بازتاب چنین اخباری، جنبش‌های موجود درزمینهٔ موقعیت زنان را در مصر به داخل ایران تعمیم دهد.

روزنامهٔ *اطلاعات* با چاپ اخبار راجع‌به زنان مصر، تلاش آنان برای کسب حقوق اجتماعی همسان با سایر ملل متمدن در زمان سلطنت فاروق اول بین سال‌های ۱۹۳٦-۱۹۵۲ (۱۳۱٤-۱۳۳۰) را تشریح کرد. زنان مصر نخست بار در انقلاب سال ۱۹۱۹ (۱۳۳۷) در فعالیت‌های اجتماعی شرکت کرده و ازآن‌پس در قانون ازدواج آن کشور تجدیدنظر کلی شد که مطابق آن، دختران حق ندارند پیش‌از از شانزده‌سالگی ازدواج کنند (اطلاعات، ۱۳اردیبهشت۱۳۱۷).

نهضت آزادی‌خواهانهٔ زنان مصر با نام هدی شعراوی گره خورده است. زنی که زندگانی‌اش به‌شکل عمیقی با تلاش برای کسب حقوق سیاسی و اجتماعی زنان مصر پیوند خورده است (زنان عرب، ۱۳۵۹، ص. ۱۷). بانویی که علاوه‌بر روزنامهٔ *اطلاعات* در نشریات سایر کشورها «به‌طور خاص لبنان» (ساکما، س. ش. ۱۹۲۳٤-۳۱۰) و نیز در نشریاتی که در زمان پهلوی اول در خارج از پایتخت منتشر می‌شد، تحسین شده بود. نشریهٔ *اخگر* همسو با سیاست‌های دولت پهلوی برای زنان ایران، ضمن تحسین هدی شعراوی، به برجسته‌سازیِ فعالیت‌های وی برای آزادی زنان مصر، همچون تأسیس مدارس ویژهٔ دختران، تلاش برای تصویب قانون منع ازدواج دختران پیش‌از شانزده‌سالگی، استفاده از البسهٔ وطنی در کنفرانس‌های بین‌المللی و احساسات وطن‌پرستی وی پرداخته است (اخگر، ۱۰بهمن۱۳۱۱). همین برجسته‌سازی‌ها در روزنامهٔ *اطلاعات* با انتشار متن نامهٔ هدی شعراوی خطاب به کانون بانوان ایران مبنی‌بر درخواست «مساعدت‌های فکری و معنوی

بانوان ایران» بیشتر به چشم می‌خورد تا نتیجه بگیرد که «بانوان ایران همواره با عقاید خواهران عزیز مصر در حفظ صلح و آشتی و رفاه در گیتی کاملاً موافق و هم‌فکرند» (اطلاعات، ۱۳تیر۱۳۱۷). برخی نشریات دیگر این دوره نیز به شرح‌حال زنان تأثیرگذار بر جنبش آزادی‌خواهی بانوان مصر (خانم حنیفه خوری) پرداخته‌اند (شفق سرخ، ۲۵آبان۱۳۱۱). زنان مصر فقط به شرکت در نهضت استقلال اکتفا ننموده و اصلاح اوضاع زندگی خود و داشتن حقوق اجتماعی را برای نسوان نیز مطالبه می‌کردند (فرهنگ، ۱۳۰٤، ص. ۳۹٦-۳۹۷) با بررسی مطالبه‌گری زنان کشورهای مسلمان مشخص می‌شود که جنس مطالبات آنان متناسب با فرهنگ اسلامی و بیشتر حول محورهای: مبارزه با فرهنگ تعدد زوجات و ازدواج زودهنگام دختران، مسئلهٔ حجاب، حق طلاق و نیز آموزش دختران است. به عبارتی سطح خواسته‌های آنان همسان و دایرهٔ شمول آنان حقوق اولیهٔ زنان را در برمی‌گیرد و خواسته‌هایی همچون مشارکت در سیاست، امور اقتصادی و حق مالکیت، محذوف یا کمرنگ است.

٦-۲. کشورهای غیراسلامی

٦-۲-۱. زنان فرانسه

در اوایل قرن بیستم، فرانسه به‌واسطهٔ بهره‌مندی از حکومت جمهوری و با پشت سر نهادن فرازونشیب‌های ناشی از انقلاب‌های متعدد، و باوجود برخورداری از «آزادی کامل بیان و قلم و اجتماعات که در هیچ‌یک از کشورهای دیگر اروپا، حتی انگلستان نظیر آن دیده نمی‌شد» (طلوعی، ۱۳۷٤، ص. ۷۸)، خود را ملت برتر اروپا می‌دانستند؛ اما درزمینهٔ اعطای حق رأی به زنان، از بسیاری کشورهای غربی دیرتر وارد عمل شد. فرازوفرودهای تلاش زنان فرانسوی برای دستیابی به حقوق خود و به‌ویژه حق رأی، با نظر تحسین‌آمیزی از نگاه روزنامهٔ *کوشش* نیز گذرانده شده و آن را جزئی از نهضت آزادی‌خواهی زنان دنیا خوانده است (کوشش، ۲۷خرداد۱۳۱۱).

روزنامهٔ *اطلاعات* ضمن اشاره به موقعیت جدید اجتماعی زنان فرانسوی پس‌از جنگ جهانی اول ازقبیل «عضویت در وزارتخانه‌ها و تجارت‌خانه‌ها، ریاست کتاب‌خانه، مریض‌خانه، منجمی، ریاست کنفرانس، معاونت، طبیب و معلم»، تلاش همگانی زنان فرانسوی برای کسب دیگر حقوق خود را گزارش کرده، و با ابراز امیدواری که زنان شرق به‌ویژه ایران هم بتوانند «به مقام شامخ علم و آزادی رسیده و به حقوق حقهٔ خود نائل شوند»، با ظرافت خاصی ادعا می‌کند که «شریعت اسلام هم در این قسمت کاملاً با زن‌ها مساعد بلکه تنها دین اجتماعی است که تا این درجه حق برای زن‌ها قائل شده است» (اطلاعات، ۲۲مرداد۱۳۱۲). با تأمل در مقالات مندرج در روزنامهٔ *اطلاعات* دربارهٔ زنان فرانسه چنین برمی‌آید که دو دغدغهٔ اصلی زنان فرانسوی در آن زمان شامل حق مالکیت و اشتغال و نیز حق رأی بوده است. به نظر می‌رسد هدف روزنامهٔ *اطلاعات* از درج چنین مطالبی این بوده که مخاطبان خود را متوجه تلاش‌های همگانی زنان برای ارتقا جایگاه خود کند. مقالهٔ دیگر، دربارهٔ زنان فرانسه و مبنی‌بر تصویب لایحهٔ جدیدی در مجلس این کشور بود که بر اساس آن، لغو کامل وظیفهٔ اطاعت زن در برابر شوهر پیشنهاد شد. لایحهٔ یادشده تعهدات خودسرانهٔ سابق را که زن را مجبور به اطاعت از مرد می‌کرد، لغو و به وی اجازه می‌داد که هر شغلی را که مایل است می‌تواند برای خود انتخاب کند (اطلاعات، ۲۸تیر۱۳۱۱).

درزمینهٔ حق طلاق که در سال ۱۳۱۰ در ایران اصلاحاتی در آن صورت گرفت و با شرایط خاصی

طبق قانون، حق طلاق را به زنان دادند، در روزنامهٔ *اطلاعات* در سال ۱۳۰۷ خبری درج شد مبنی‌بر اینکه «مقرراتی در فرانسه معین گردید که به‌موجب آن به مردان و زنان تحت شرایط مخصوصی اجازه داده می‌شود یکدیگر را طلاق گویند. در دوایر قضایی پاریس در یک جلسه چهل نفر زنان آمریکایی با حضور قضاة عدلیه طلاق گرفتند» (اطلاعات، ۱۰دی۱۳۰۷). فرانسه ازجمله کشورهایی بود که زمامداران ایران در زمان مشروطه قانون اساسی را از آنان اقتباس کرده بودند؛ بنابراین با این زمینهٔ تاریخی، تأثیرپذیری از قوانین مدنی آنجا در دورهٔ پهلوی اول نیز ممکن بود.

شواهدی دال بر وجود ارتباطات دوسویه‌ای بین دولت‌های ایران و فرانسه دربارهٔ تأثیرپذیری فعالیت‌های زنان دو کشور وجود دارد؛ زیرا در سندی ازجانب وزارت معارف ایران بر لزوم ارسال روزنامه‌های حاوی اخبار نهضت بانوان ایران به فرانسه تأکید شده، همچنین نام روزنامهٔ *اطلاعات* نیز در میان آنها دیده می‌شود (ساکما، س. ش. ۰۰۰۴۲۵–۲۹۷). در مقابل نیز آن نوع فعالیت‌های زنان ایرانی که در راستای تقویت حرکت‌های حقوقی زنان بوده از نگاه برخی نشریات فرانسوی دور نمانده، مقالاتی در تحسین این زنان به چاپ می‌رسید (ساکما، س. ش. ۰۳۸۵۹۳–۲۹۷).

این مطالب نشان می‌دهد که روزنامهٔ *اطلاعات* با انعکاس اخبار زنان جهان، قصد داشت تا کارزارهای آزادی‌خواهانهٔ آنان را به داخل ایران با تأسی جستن به آموزه‌های دینی و ملی تعمیم دهد. اتخاذ چنین شیوه‌ای، مختص روزنامهٔ *اطلاعات* نبود؛ بلکه نشریات دیگر آن زمان نیز با نقل‌قول از نویسندگان زن فرانسوی، اخبار موفقیت زنان فرانسوی را منعکس می‌نمودند؛ چنان‌که نشریات *تجدد ایران* و *کوشش* ضمن تحسین زنان فرانسه درخصوص یادگیری تمامی مهارت‌های شغلی، استعداد بی‌مثال آنان در حرفه‌هایی همچون هنر موسیقی، تلاش برای کسب صلاحیت در زمینه‌های فنی و نیز فرستادن دختران فرانسوی به بزرگ‌ترین مدرسهٔ فنی ویژهٔ بانوان در دنیا را ستوده است (تجدد ایران، ۲۹فروردین۱۳۱۱؛ کوشش، ۳۰دی۱۳۱٤).

٦-۲-۲. زنان آلمان

در آغاز قرن بیستم، زمامداران آلمان در پی قدرتمند ساختنِ کشور بودند. این سیاست را ابتدا بیسمارک (۱۸۷۱–۱۸۹۰) و سپس امپراتور ویلهلم دوم (۱۸۸۸–۱۹۱۸) دنبال کرد. بدون شک در آلمانی که «ازحیث همگانی کردن و گسترهٔ نظام رفاه پیشگام ملل دیگر بود» (تامسن، ۱۳۸۷، ص. ٥١٦) انتظار می‌رفت که وضعیت زنانش نیز تغییر چشمگیری پیدا کند؛ قطعاً امواج عظیم جنبش‌های آزادی‌خواهانهٔ زنان که در این زمان، غرب را فراگرفته بود، جامعهٔ آلمان را نیز دربرگرفت. فدراسیون انجمن‌های زنان آلمانی (BDF)[1] در سال ۱۸۹٤ تأسیس شد که با جدیت تمام مسائل حقوق زنان آلمانی را پیگیری می‌کرد. شکل‌گیری حکومت فاشیستی در میانهٔ دو جنگ جهانی، جنبش برابری‌خواهی زنان آلمان را تضعیف کرد؛ اما آنان مُصرانه «با اسطوره‌پردازی دربارهٔ مادرسالاری جامعهٔ ژرمن باستان، بر آزادی و برابری زنان با مردان پا می‌فشردند و معتقد بودند که زنان باید در تمام عرصه‌های حیات اجتماعی، ازجمله نیروهای نظامی، حضوری یکسان با مردان داشته باشند» (لگیت، ۱۳۹۱، ص. ٤٩١).

روزنامهٔ *اطلاعات*، با گزارش فعالیت‌های آزادی‌خواهانهٔ زنان آلمانی برای دستیابی به حقوق سیاسی و اجتماعی خود، آنان را به‌عنوان الگوی

[1]. Bund Deutscher Frauenvereine

شایسته‌ای برای زنان ایرانی به شمار آورد (اطلاعات، ۲٤آذر ۱۳۱۱). روزنامهٔ *اطلاعات* با درج خبر شرکت زنان آلمانی در «اتحادیهٔ بین‌المللی نسوان» در فرانسه، احساسات و افکار زنان آلمانی پس‌از دورانِ سختِ شکست آنان در جنگ جهانی اول را ستوده، اشاره می‌کند که زنان آلمانی بایستی سرمشق تمام زنان جهان باشند (اطلاعات، ۲٤آذر ۱۳۱۱). سایر نشریات مشابه در آن زمان نیز به روش‌های گوناگون، زنان آلمانی را از جنبه‌های مختلف ازجمله اشتیاق آنان برای روی آوردن به مشاغل آزاد و موفقیتشان در این زمینه تحسین کرده‌اند (کوشش، ۲٦بهمن ۱۳۱٤).

باید توجه داشت که در دورهٔ پهلوی اول، زنان اروپا و آمریکا در قالب اتحادیه‌های فراملی به پیگیری و مبارزه برای دستیابی به خواسته‌های خویش می‌پرداختند؛ برای مثال، شورای بین‌المللی زنان (ICW)[1]، سازمان بین‌المللی زنان (IAW)[2] و جز آن (میشل، ۱۳۸۳، ص. ۹۸-۹۹)، که عمده تمرکز آن‌ها بر روی تلاش برای کسب حق رأی زنان بود.

با قدرت‌گیری حزب نازی در آلمان در سال‌های ۱۹۳۳-۱۹٤۵ (۱۳۱۱-۱۳۲۳) و اتکا ایدئولوژی نازیسم بر پایهٔ نظام تمامیت‌خواهی، تمام قدرت در دست شخص هیتلر متمرکز شد. وی با اعتقاد بر اینکه «حقوق برابر برای زنان به این معناست که آنها منزلتی شایستهٔ خود در عرصه‌هایی که طبیعت برای آنها مقدر کرده کسب کنند» (لگیت، ۱۳۹۱، ص. ٤۸۹)، فرمان تسلیم سازمان BDF را صادر کرد و در نتیجه با تعریف زنان در نقش‌های مادری و همسری، آنان را بیش از هر زمان دیگری شایستهٔ مسئولیت آموزش فرزندان و خانه‌داری دانست. روزنامهٔ *اطلاعات* در مقاله‌ای با عنوان «مقام زن در آلمان جدید» به بازتاب سیاست فوق پرداخته است که هیتلر چگونه در ابتدا با شعارهای خود حقوق مساوی بین زنان و مردان به‌ویژه حق حیات، عمل، کار و مبارزه در راه ملت را اعلام کرده، اما پس‌از به قدرت رسیدن، زنان را به کنج خانه‌ها فراخوانده و به تشویق آنان برای مشغول شدن به کارهای خانه‌داری و بچه‌داری و نیز دوری از فعالیت سیاسی و اشتغال پرداخته است (اطلاعات، ۲مرداد۱۳۱۳).

درزمینهٔ تعلیم و آموزش دختران دانش‌آموز ایرانی نیز روزنامهٔ *اطلاعات* با ابراز ناخشنودی از مسئلهٔ آموزش مدارس دختران ایران و نبود زیرساخت‌های لازم برای آن، به تشریح وضعیت آموزش، رشته‌ها و دروس مدارس دخترانهٔ آلمان پرداخته، مدعی است که «مدارس ایران جهت اینکه به تربیت صحیحی از دختران دست یابند لازم است این برنامه‌ها را در مدارس دخترانه به کار گیرند» (اطلاعات، ۱۸تیر۱۳۰۷). اسنادی نیز وجود دارد که نشان می‌دهد در حوزهٔ تعلیم و تربیت در برخی نشریات آلمانی دربارهٔ موضوع‌های خاصی نظیر «قابلگی در ایران»، دیدگاه‌ها و دانش زنان ایرانی نیز منعکس شده است (ساکما، س. ش. ۰۱٦۹٤٦-۲۹۷). به‌طور کلی درخصوص زنان آلمان و موقعیت آنان در روزنامهٔ *اطلاعات* نسبت به زنان سایر ملل کمتر طرح موضوع شده است؛ شاید علت آن، وضعیت خاص آلمان زمان هیتلر و محدودیت‌هایی باشد که از پس سیاست‌های او برای زنان این کشور با توسل به اقتدار سخت پیش آمد.

٦-۲-۳. اتحاد جماهیر شوروی

روس‌ها در اوایل قرن بیستم با انقلاب خود، ضمن سرنگونی حکومت تزاری و پایه‌گذاری حکومتی سوسیالیستی طرح جدیدی در سیاست جهانی بنا نهادند که ایران نیز به‌شدت از آن متأثر شد. نوع نگرش نظریه‌پردازان مکتب مارکسیسم و سوسیالیسم

[1]. The International Suffrage Alliance
[2]. International Council of Women

به زنان، در ورود گستردهٔ آنان به حوزه‌های اجتماعی و اقتصادی تأثیر فزاینده‌ای داشت (سازماندهی زنان در کشور شوراها، ۱۳۵۵، ص. ۱۹). نگاهی به شعارها و عملکردهای احزاب کمونیست دربارهٔ سازمان‌دهی گروه‌های زنان برای برانگیختن آنان برای روی آوردن به بازارهای کار درخور توجه است؛ زیرا هدف آنان گردآوری پرولتاریا[1] (طبقهٔ کارگر) زیر پرچم مبارزهٔ طبقاتی بدون توجه به جنسیت بود (سازماندهی زنان در کشور شوراها، ۱۳۵۵، ص. ۹). هدف زمامداران شوروی در اولین گام برای رفع عقب‌ماندگی ملیت‌های عضو به‌منظور افزایش سطح توسعهٔ آن‌ها برای رسیدن به وضعیت یکسانی ازنظر توسعهٔ اقتصادی و فرهنگی بود. بحث زنان در اینجا از این منظر، مهم تلقی می‌شد که در اندیشهٔ این زمامداران «موقعیت پست زنان شرق... مستقیماً مربوط به این حقیقت است که زنان شرق در کار تولیدی شرکتی ندارند» (سازماندهی زنان در کشور شوراها، ۱۳۵۵، ص. ٤٥). تحت‌تأثیر این عقاید، انقلابی در حیات اجتماعی زنان جمهوری‌های اتحاد جماهیر شوروی پدید آمد که در دستیابی آنان به سایر حقوق خود مؤثر افتاد. در اتحاد شوروی، بر اساس عقیده و نظر مارکس دربارهٔ فعالیت اجتماعی زنان (Marx, 1954, p. 371-379) و در راستای آزادی زنان و تبدیل آنان به نیروهایی مولد برای تحقق اهداف جامعهٔ سوسیالیستی، مقدماتی فراهم شد که زنان بتوانند به تمامی مشاغلی که تا آن زمان، خاص مردان بود، روی آورند. هم‌زمانی گسترش این نوع نگرش در شوروی با دورهٔ پهلوی اول که آنان نیز خواهان ورود زنان به عرصهٔ اجتماع بودند، سبب توجه روزنامهٔ *اطلاعات* به بازتاب اخبار زنان شوروی شد.

روزنامهٔ *اطلاعات* با اشاره به حضور زنان شوروی در عرصهٔ مدیریت کارخانه‌ها و تولید ثروت، در پی اثبات لیاقت اجتماعی و شغلی زنان بود (اطلاعات، ۳۰خرداد۱۳۰۷). برایند چنین نگاهی، این بود که اگر عرصهٔ بروز استعداد و توانایی زنان فراهم شود، آنان هم می‌توانند همانند مردان به مدارج عالی اجتماعی و اقتصادی برسند.

روزنامهٔ *اطلاعات* از شرح پیام‌های حضور اجتماعی زنان شوروی در جامعه نیز غافل نبوده و اعلام می‌دارد که «موجبات بزرگی برای استفادهٔ وسیع از کار نسوان فراهم آمده است و در سایهٔ این اوضاع، دامنهٔ نشر معارف و تمدن و تکمیل تخصص تودهٔ نسوان و تزیید استقلال اقتصادی آنان از مقاصدی است که قریباً حاصل خواهد شد» (اطلاعات، ۱۳مرداد۱۳۰۹).

وضعیت زنان در جمهوری آذربایجان به‌عنوان بخشی از اتحاد جماهیر شوروی نیز تحت‌تأثیر نظریه‌پردازان سوسیالیستی دگرگون شد. روزنامهٔ *اطلاعات* با اشاره به حضور «شش‌هزار نفر زن کارگر در شوراها»، «ریاست نوزده نفر از نسوان بر کمیته‌های اجرائیه نواحی» و «فعالیت سی و یک‌هزار نفر از زن‌ها در اتحادیه‌های صنفی آذربایجان» در پی برجسته‌سازی حضور گستردهٔ زنان در فعالیت‌های اجتماعی بوده است (اطلاعات، ۱۲آبان۱۳۰۷). علاوه‌بر تغییرات در آموزش زنان، آمار دانش‌آموزان، فارغ‌التحصیلان مدارس، زنان صاحب‌نظر درزمینهٔ اقتصاد، نقاشی و نیز پرستاری این منطقه را نیز اطلاع‌رسانی کرده است. افزون‌بر این، اسنادی دال بر حضور زنان آذربایجانی در ایران برای اشتغال به برخی مشاغل مانند قابلگی وجود دارد (ساکما، س. ش. ۲۹۷-۰۳۶۱۲۳). نشریات دیگر این عصر، هم‌پای روزنامهٔ *اطلاعات* ضمن تمجید از درخشش زنان روسیه در عرصه‌های مختلف ازقبیل هوانوردی، آن را موفقیت عظیمی برای زنان قلمداد کرده‌اند (کوشش، ۲۹دی۱۳۱٤).

[1]. Proletariat

٦-۲-٤. زنان هند

در اواخر قرن نوزدهم، مردم هند نیز همانند بسیاری از ملل جهان از بیدادگری انگلستان به ستوه آمده و برای رهایی از سلطهٔ این کشور مبارزات مستمری را ترتیب دادند. ازجمله عواملی که باعث کُند شدن روند پیروزی آنان می‌شد، اختلاف‌نظرهایی بود که بین رهبران جنبش استقلال هند وجود داشت. یک دسته، راه استقلال هند را تمسک به فرهنگ اروپا می‌دانستند؛ اما دستهٔ دوم، سعادت هند را نه در غربی کردن آن، بلکه در توسعه و گسترش تمدن و فلسفهٔ قدیم هندو می‌دانستند (اقبال آشتیانی، ۱۳۲۵، ص. ۱٥٤). با ظهور مهاتما گاندی که طرف‌دار گروه دوم بود، مبارزات هندی‌ها علیه استعمار وارد مرحلهٔ عملی شد. نکتهٔ درخور توجه در اینجا، دیدگاه‌های روشنگرانهٔ گاندی راجع‌به نقش زنان هندی در طول این مبارزات است. پیش‌از آغاز قرن بیستم، برای زنان هند حقوقی همسان با حیوانات قائل بودند (فالاچی، ۱۳۳۷، ص. ۳۰)، درحالی‌که گاندی زنان را منشأ اثر بسیاری از تحولات و انقلاب‌های اجتماعی می‌دانست (فالاچی، ۱۳۳۷، ص. ۳٤). روزنامهٔ *اطلاعات* با اشاره به نقش زنان در نبردهای استقلال‌طلبانهٔ هند و مشارکت آنان در گردهمایی‌ها و ایراد نطق‌های آتشین در خلال این مبارزات، به وضعیت زنان هند نیز توجه کرده، به مقایسهٔ وضعیت زنان در دورهٔ قبل و بعداز استقلال هند پرداخته است (اطلاعات، ۲۹اردیبهشت۱۳۰۹).

ازآنجاکه در باور گاندی «آزادی و نجات هند با فداکاری و روشن‌بینی زنانش بستگی» داشت (گاندی، ۱۳٤۸، ص. ۲۸۳)، با آغاز مبارزات استقلال‌طلبانه، فضای جدیدی برای فعالیت اجتماعی زنان ایجاد شد؛ چنان‌که در تاریخ ٦آوریل ۱۹۳۰ (۱۳۰۸)، میلیون‌ها زن در حمایت از گاندی به کوچه و خیابان‌ها ریختند و با شرکت خود در تحریم کالاهای خارجی و تحریم نمک دولتی، مبلغ ۲٥۰میلیون روپیه به خزانهٔ دولت بریتانیا خسارت زدند (فالاچی، ۱۳۳۷، ص.۳۳). روزنامهٔ *اطلاعات* شکل‌گیری این درجه از تأثیرگذاری زنان در امور اجتماعی و سیاسی در هند را یکی از معجزه‌های گاندی و شخصیت کاریزماتیک وی دانسته که خودباوری را در زنان تقویت می‌کرد (اطلاعات، ۲۹اردیبهشت۱۳۰۹).

ثمرهٔ افکار گاندی دربارهٔ حق آموزش صحیح برای زنان و تساوی حقوق زن و مرد و اعتقاداتی ازاین‌دست، در پویایی ذهن زن هندی و جنبش اجتماعی وی نقش مهمی داشت و به تشکیل گردهمایی با عنوان «اتحادیهٔ نسوان آسیا» در سال ۱۹۳۱ (۱۳۰۹) در هند منجر شد. روزنامهٔ *اطلاعات*، ضمن نشر اخبار آن، بر لزوم اتحاد زنان آسیایی و استفاده از تجربه‌های همدیگر جهت دستیابی به فواید گوناگون ازجمله یگانگی بین‌المللی، صلح دنیا و کامیابی و رستگاری انسانیت (اطلاعات، ۳۱شهریور۱۳۰۹) تأکید کرده است. به‌موازات روزنامهٔ *اطلاعات*، در سایر نشریات دولتی آن زمان نیز از مبارزات زنان هند جهت دستیابی به حقوق خود و نیز معرفی زنانی که در رشته‌های مختلف علمی سرآمد بودند، سخن به میان آمده است (ایران، ۲۱دی۱۳۱٤). همچنین، نهضت‌های گستردهٔ هندی‌ها از منظر رویارویی آنان علیه استعمار انگلستان نیز در سایر نشریات آن زمان با شور و تاب فراوان منعکس می‌شد (نک: پیکان، ۱۸اسفند۱۳۰۱). نشریهٔ *کوشش* نیز در راستای بازتاب دگرگونی زندگی زنان هندی، با مطلبی با عنوان «آزادی نسوان هند» آزادی‌های زنان هند را تحسین کرده است (کوشش، ۲۷مهر۱۳۰۷).

این موضوع نشان‌دهندهٔ خط‌مشی مشترک تمام روزنامه‌های دولتی عصر پهلوی اول است که در واقع تنها با داشتن چنین رویکردی که موافق خط فکری حکومت و در راستای تحولات بین‌المللی بود، اجازهٔ انتشار داشتند.

فقط روزنامه‌های ایرانی نبودند که اخبار فعالیت‌های مترقیانهٔ زنان هندی را رصد کرده و گزارش می‌دادند، بلکه در مقابل برخی روزنامه‌های هندی نیز با انعکاس اخبار زنان ایران، به برای روی آوردن آنان به تحصیل، اشتغال و فعالیت‌های اجتماعی، زبان به تحسین آنان گشوده، مقالاتی در این راستا چاپ می‌کردند (ساکما، س. ش. ۰۱۱۸۳۳-۳۱۰).

٦-۲-۵. زنان ژاپن

وضعیت ژاپن، به‌عنوان سرزمینی در دورترین نقطهٔ شرق آسیا، در نیمهٔ دوم قرن نوزدهم و به‌طور خاص در سال ۱۸٦۸ با انقلاب میجی به‌شدت دگرگون شد. مروری کوتاه بر پیشرفت‌های ژاپن در آستانهٔ ورود به قرن بیستم و دهه‌های آغازین آن، و موفقیت‌های نظامی آن در حمله به چین و تصرف جزیرهٔ فُرمُز در ۱۸۹۳، پیروزی بر روسیه در سال ۱۹۰٤-۱۹۰۵، کسب قیمومیت بر اقیانوس آرام در سال ۱۹۲۲ و تسخیر منچوری در ۱۹۳۲ (گروسه و دنیکر، ۱۳۷۵، ص. ۳۲۳)، حاکی از سرعت چشمگیر ترقی این کشور است.

زمامداران ژاپن در این زمان، با الگو قرار دادن تمدن اروپایی با سرعت بیشتری در مقایسه با سایر کشورهای آسیایی در عرصهٔ توسعهٔ همه‌جانبه، فعال بوده، گام‌های بلندی در مسیر مدرنیزه کردن کشور برداشتند. عملکرد ژاپن در عرصهٔ آموزش زنان با موفقیت بسیاری همراه بود، به‌طوری که در سال ۱۸۹۵ ٦۰درصد و در سال ۱۹۱۰ همهٔ دختران و پسران به مدرسه می‌رفتند (رجب‌زاده، ۱۳٦۵، ص. ۲۸۹-۲۹۰). آموزش در برخی از این مدارس با تأکید بر تقویت مهارت‌هایی همچون آشپزی، تدبیر منزل و همسرداری انجام می‌شد (ساکما، س. ش. ۰۱۸٤۷٦-۲۹۷). آوازهٔ پیشرفت‌های زنان ژاپن در نخستین نشریات زنان ایران پس‌از مشروطه منعکس و این کشور نیز در زمرهٔ الگوهای ترقی زنان ایرانی درآمده بود. در این راستا نشریهٔ *شکوفه* با اشاره به تحولات ژاپن و نقش «سی‌هزار دختر و پسر دیپلمه‌دار تربیت‌شده از مدارس اربابی و غیره»، سرعت ترقی زنان ژاپن و ایران را با تکیه بر اهمیت بحث آموزش مقایسه کرده است (شکوفه، ۱۳۳۱ق، ش. ۱۲).

روزنامهٔ *اطلاعات* نیز با تأکید بر ضرورت «آموزش و تربیت دختران»، ضمن مقایسهٔ پوشش ظاهری زنان در جامعهٔ ژاپن با چند سال قبل‌از آن، ابراز می‌دارد که «طرز زندگانی و زیست آنان مانند ملل متمدنهٔ امروزی خوش‌نما و با طراوت است» (اطلاعات، ۲۹مهر۱۳۰۸). افزون‌بر آن، پرداختن به امور اقتصادی و صرفه‌جویی زنان ژاپن و تشویق زنان ایرانی به این سمت‌وسو بسیار مورد توجه روزنامهٔ *اطلاعات* بود. همانند توصیفاتی که دربارهٔ زنان ایرانی پس‌از اعلام سیاست کشف حجاب در روزنامهٔ *اطلاعات* به کار برده می‌شد، دربارهٔ زنان ژاپنی نیز می‌توان بارها مشاهده کرد؛ برای مثال، ورود به اجتماع و هم‌دوشی با مردان در امور اجتماعی برای پیشرفت کشور، رهایی از قفس، رشد و تقویت روح میهن‌پرستی، قیام زنان ژاپن علیه خانه‌نشینی و اثبات قابلیت‌های خود و جملاتی ازاین‌دست، کاملاً پرکاربرد بوده است. با مطالعهٔ منابع غیردولتی این دوره مشخص می‌شود که موضوع‌های ذکرشده با واقعیت‌های روز جامعهٔ ایرانی آن زمان در سطح گسترده مطابقتی نداشت و فقط ویژگی شعارگونه داشته و در زمرهٔ سیاست‌های نمادین حکومت پهلوی اول محسوب می‌شدند. سیاست‌های نمادینی که حجم گستردهٔ آن‌ها را به‌ویژه در رسانه‌های دولتی این دوره و در رأس آن‌ها روزنامهٔ *اطلاعات* می‌توان مشاهده کرد. همین رویکرد در نشریات دیگر این زمان نیز ملاحظه می‌شود؛ چنان‌که نشریهٔ *کوشش* در خبری با

عنوان «دختران ژاپونی» از ورود دختران ژاپونی در سن ده‌سالگی و تأکید بر صرفه‌جویی آنان در پول و تهیهٔ لباس و نیز از رقابت آنان در عرصه‌های مختلف با مردان سخن گفته است (کوشش، ۲٦دی۱۳۱٤).

روزنامهٔ *اطلاعات* همواره دربارهٔ زنان سایر ملل، اخباری را پوشش می‌داد که حامل افکار مترقی آنان بود؛ اما به‌دلیل برخورداری از نگرشی دوگانه، یعنی اعتقاد به رویگردان نشدن کامل زنان از وظایف عرفی، گاهی به درج مقالاتی با موضوع پسندیده بودن نقش‌های سنتی در نزد زنان سایر ملل می‌پرداخت؛ چنان‌که در مقاله‌ای با عنوان «آموزشگاه نوعروسان» آورده که «دختران ژاپنی کمتر به دانشگاه می‌روند. انتظار جامعه از دختران، زناشویی و ایجاد خانه است، آموزشگاه نوعروسان برای تربیت کردن دوشیزگان برای شوهرداری خانه‌داری است... کشور ژاپن از دوشیزگان خود انتظار دارد مادر شوند و خانه‌دار باشند ازاین‌جهت دوشیزگان ژاپنی کمتر به دانشگاه‌ها وارد می‌شوند؛ بلکه پس‌از تمام کردن دبیرستان دنبال خانه‌داری رفته و شوهر می‌کنند» (اطلاعات، ۲۵آذر ۱۳۱۷). از این مطلب، بی‌اهمیتی تحصیلات عالیهٔ دختران در مقابل وظیفهٔ خطیر خانه‌داری استنباط می‌شود.

در مقام مقایسهٔ نوع و میزان مطالبات زنان کشورهای اسلامی و غیراسلامی می‌توان به تفاوت‌های بین این دو الگو پی برد. تلاش برای کسب حق رأی و کُنشگری سیاسی، حق مالکیت و استقلال اقتصادی ازجمله اهداف مهم مبارزاتی زنان ملل غیراسلامی به شمار می‌رفت.

۷. نتیجه‌گیری

روزنامهٔ *اطلاعات* با مدیریت عباس مسعودی، به‌عنوان رسانه‌ای در اختیار حکومتی اقتدارگرا، همسو با تفکرات سیاسی غالب دورهٔ پهلوی اول که آمیخته با تحولات مبتنی‌بر تحقق نظم نوین بود، در پیشبرد این نظم نقش مهمی داشت. تلاش برای تحقق این نظم در بطن زندگی زنان ایران در این دورهٔ نیز در این روزنامه کاملاً مشهود است. یکی از جنبه‌های این موضوع، بازتاب اخبار زنان ملل جهان در این روزنامه بوده است. جهانی که روح زمانهٔ آن متأثر از انقلاب‌های زنجیره‌ای غرب در طول دوران، در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم به جوشش درآمده و این‌ها همه بر خیزش زنان ملل دنیا (عمدتاً از غرب به‌سوی شرق) برای دستیابی به نیازهای مشترک تأثیر گذاشته بود. ازنظر جغرافیای فرهنگی برخی کشورهای ملل اسلامی و غیراسلامی که جامعهٔ زنان آن‌ها در مسیر تغییر قرار داشت در توجه این روزنامه قرار گرفته است. مهم‌ترین خواسته‌هایی که در مقالات روزنامهٔ *اطلاعات* به تفکیک جغرافیای فرهنگی دنبال شده، عبارت است از: مبارزه با تعدد زوجات، حق طلاق، مسئلهٔ حجاب، آموزش دختران و مشخص کردن سن ازدواج آنان (برای زنان ملل اسلامی)، کسب حق رأی و کُنشگری سیاسی، حق مالکیت، استقلال اقتصادی و حق اشتغال (برای ملل غیراسلامی) که در سطحی گسترده بود. به‌علاوه آگاهی‌بخشی به زنان ایران برای ایجاد کُنشگری در کسب حقوقی مشابه موضوع‌های یادشده و به‌نوعی تسری دادن فعالیت‌ها و حرکت‌های آزادی‌خواهانهٔ زنان سایر ملل (با درجهٔ کمتر ملل غیراسلامی) به داخل ایران برای اجرای حرکت‌هایی مشابه، توسط زنان، از محتوای مقالات مندرج در این روزنامه کاملاً هویداست. روزنامهٔ *اطلاعات* به‌گونه‌ای زنان اروپایی را به تصویر کشیده است که نقاط مثبت و ویژگی‌های فردی آنان یعنی صفاتی مانند استقلال، شجاعت، جسارت و جز آن را برجسته سازد؛ به عبارت دیگر به نظر می‌رسد هدف از تصویرسازی زنان اروپایی در

روزنامهٔ *اطلاعات*، الگو قرار دادن آنان چه از بُعد ویژگی‌های فردی و نیز بُعد اجتماعی و فرهنگی، برای زنان ایرانی بوده است. این در حالی است که درزمینهٔ سیاسی هیچ‌گونه تأکیدی برای گام برداشتن زنان ایران در این مسیر وجود ندارد. باید در نظر داشت که تأکید روزنامهٔ *اطلاعات* بر مطالبه‌گری زنان ایران همسو با خواسته‌های ملل مطرح‌شده به معنای تحقیر سنت ازجانب این نشریه نبوده، بلکه باوجود تأکید بر الگوپذیری از زنان این ملل درزمینهٔ نوگرایی، این روزنامه همیشه گوشه‌چشمی هم به وظایف سنتی زنان داشته است. به‌طوری که در کنار تأکید بر تلاش زنان برای آراسته شدن به نقش‌های امروزی، خواهان حفظ ارزش‌های سنتی و ارزش نهادن بر آنان به‌عنوان جزء جدایی‌ناپذیر وظایف زنان بوده است.

منابع

ابوزید، نصر حامد (۲۰۱۵م). *اصلاح اندیشهٔ اسلامی؛ تحلیلی تاریخی-انتقادی* (یاسر میردامادی، مترجم؛ احمد جزایری، ویراستار). نشر توانا.

احمدی خراسانی، نوشین (۱۳۹۰). *حجاب و روشنفکران*. نشر مؤلف.

اعتصامی، یوسف خان (۱۳۱۸ق). *تربیت نسوان*. مطبعهٔ معارف.

اقبال آشتیانی، عباس (۱۳۲۵). *کلیات تاریخ تمدن جدید در اروپا و در ایران*. علمی.

بامداد، بدرالملوک (۱۳٤۷). *زن ایرانی از انقلاب مشروطیت تا انقلاب سفید*. ابن‌سینا.

پیرزاده نائینی، حاجی محمدعلی (۱۳٤۲). *سفرنامهٔ حاجی پیرزاده* (به‌کوشش حافظ فرمانفرمائیان). دانشگاه تهران.

تامسن، دیوید (۱۳۸۷). *اروپا از دوران ناپلئون (۱۷۸۹-۱۹۷۰)* (خشایار دیهیمی و احد علیقلیان، مترجمان). نشر نی.

ثواقب، جهانبخش، رستمی، پروین، بهرامی، روح‌الله، و رحمتی، محسن (۱۳۹۸). بازتاب جایگاه اجتماعی زنان عصر پهلوی اول در روزنامهٔ اطلاعات (۱۳۰٦ تا ۱۳۲۰). *تحقیقات تاریخ اجتماعی*، ۹(۱)، ۲۵-۵۸.
https://doi.org/10.30465/shc.2019.22272.1805

حقدار، علی‌اصغر (۱۳۹۸). *رضاشاه پهلوی در ترکیه به روایت اسناد تاریخی* (علی‌اصغر حقدار، مترجم). دفتر نشر مشروطه‌خواهی حزب مشروطه ایران (لیبرال دموکرات).

رجب‌زاده، هاشم (۱۳٦۵). *تاریخ ژاپن از آغاز تا معاصر*. نشر مؤلف.

رحمتی، محسن، و خنجری، پریوش (۱۳۹۸). روزنامهٔ اطلاعات و ورزش زنان در عصر پهلوی اول (۱۳۰٤-۱۳۲۰). *تحقیقات تاریخ اجتماعی، ۹(۲)*، ۲۶۱-۲۳۷.
https://doi.org/10.30465/shc.2020.27580.1976

روزنامهٔ اطلاعات (۲۸تیر۱۳۰۵). *اطلاعات زن در ترکیه محترم است*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱۰دی۱۳۰۷). *طلاق در اروپا*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱۰فروردین۱۳۰۹). *اتحاد نسوان در ترکیه*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱۲آبان۱۳۰۷). *عملیات زنهای آذربایجان*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱۳اردیبهشت۱۳۱۷). *زنان مصر*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱۳تیر۱۳۱۷). *پیام به زنان خاور زمین*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱۳مرداد۱۳۰۹). *شرکت نسوان در اقتصاد ملی شوروی*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱٦آذر۱۳۱٤). *آزادی زنان مصر*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱۸تیر۱۳۰۷). *تربیت دختران در اروپا و آمریکا*.

روزنامهٔ اطلاعات (۱اردیبهشت۱۳۱٤). *کنگره بین‌المللی زنان؛ تماس زنان غرب با زنان شرق*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲۰بهمن۱۳۱٤). *تکان‌های اجتماعی پس از به دور انداختن چادر*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲۲مرداد۱۳۱۲). *ترقیات نسوان*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲٤آذر۱۳۱۱). *زنان آلمان در میدان سیاست*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲۵آذر۱۳۱۷). *آموزشگاه نوعروسان*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲۷اردیبهشت ۱۳۱۷). *تربیت پیشاهنگی دختران*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲۸تیر۱۳۱۱). *آزادی نسوان در فرانسه*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲۹مهر۱۳۰۸). *زنان ژاپون- ترقیات روزافزون آنها*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲۹اردیبهشت۱۳۰۹). *قیام نسوان هندوستان*.

روزنامهٔ اطلاعات (۲مرداد۱۳۱۳). *مقام زن در آلمان جدید*.

روزنامهٔ اطلاعات (۳۰خرداد۱۳۰۷). *زن‌ها و مدیریت کارخانجات*.

روزنامهٔ اطلاعات (۳۱شهریور۱۳۰۹). *کنفرانس زنان دنیا*.

روزنامهٔ اطلاعات (۵آبان۱۳۱٤). *در کانون بانوان؛ کنفرانس خانم تربیت*.

روزنامهٔ شفق سرخ (۱۰آبان۱۳۱۱). *ایران و مصر*، (۲۲۰۰).

روزنامهٔ شفق سرخ (۲۵آبان۱۳۱۱). *شرح حال خانم حنیفه خوری- سیاح و نماینده زنان مصر*، (۲۲۱۳).

روزنامهٔ شفق سرخ (۵اردیبهشت۱۳۱۱). *زن در جامعه محور تمدن است*، (۲۰٤۷).

روزنامهٔ کوشش (۲٦بهمن۱۳۱٤). *زن‌ها و مشاغل آزاد*، (۲۹٤۰).

روزنامهٔ کوشش (۲٦دی۱۳۱٤). دختران ژاپونی، (۲۹۱٦).

روزنامهٔ کوشش (۲۷خرداد۱۳۱۱). *نهضت زنان دنیا*، (۱۸٦٦).

روزنامهٔ کوشش (۲۷مهر۱۳۰۷). *آزادی نسوان هند*، (۲۰٦).

روزنامهٔ کوشش (۲۹دی۱۳۱٤). دختران هوانورد، (۲۹۱۸).

روزنامهٔ کوشش (۳۰دی۱۳۱٤). *زن و موسیقی*، (۲۹۱۹).

زرین‌کوب، عبدالحسین (۱۳۸٤). *روزگاران: تاریخ ایران از آغاز تا سقوط سلطنت پهلوی* (فاطمه زندی، ویراستار). سخن.

زنان عرب (۱۳۵۹). زهرا امیدوار (مترجم). کانون نشر اندیشه‌های نوین.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). ارسال رونوشت ترجمهٔ خبر شرکت زن مصری در کنگرهٔ بین‌المللی زنان در روزنامهٔ انهار چاپ بیروت. سند شمارهٔ ۱۹۲۳٤-۳۱۰.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). ارسال رونوشت ترجمهٔ مقاله «قابلگی در ایران» چاپ شده در روزنامهٔ دیالون در آلمان. سند شمارهٔ ۲۹۷-۰۱٦۹٤٦.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). اسناد ارسال روزنامه‌های حاوی اخبار نهضت بانوان ایران برای مسیو ماسینیون در پاریس. سند شمارهٔ ۲۹۷-۰۰۰٤۲۵.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). ترجمهٔ خبر روزنامهٔ ایزوستیا چاپ مسکو درخصوص افتتاح مدرسه دخترانه در توکیو جهت تربیت

همسر برای صاحب‌منصبان ژاپنی. سند شمارهٔ ۲۹۷-۰۱۸٤۷٦.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). تصدیق‌نامهٔ قابلگی یکی از اتباع روسیه مقیم رشت جهت اخذ جواز کار. سند شمارهٔ ۲۹۷-۰۳٦۱۲۳.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). رونوشت گزارش سرکنسولگری ایران در هندوستان دربارهٔ انتشار مقالهٔ روزنامهٔ استاتسمن راجع‌به زندگانی نوین زن‌های ایران. سند شمارهٔ ۳۱۰-۰۱۱۸۳۳.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). مکاتباتی درخصوص برگزاری کنگرهٔ نسوان شرق در اسلامبول و تقاضای اعزام نماینده از ایران و اساسنامهٔ کنگره و بریدهٔ جراید در این زمینه. سند شمارهٔ ۲۹۷-۰۳۸۵۹۳.

سازماندهی زنان در کشور شوراها (۱۹۷۷). مریم فیروز (مترجم). نشر ستیغ.

شاو، استانفورد جی، و شاو، ازل کورال (۱۳۷۰). *تاریخ امپراتوری عثمانی و ترکیه جدید* (محمود رمضان‌زاده، مترجم). آستان قدس رضوی.

شکرایی، شیدا (۱۳۱٤). «پیشاهنگی و فوائد آن». مجلهٔ *تعلیم و تربیت*، ۵(۳).

شیخ‌الاسلامی، پری (۱۳۵۱). *زنان روزنامه‌نگار و اندیشمند ایرانی*. بی‌نا.

صالح‌نژاد، نرگس (۱۳۹۸). کاربرد عکس در تبلیغات تجاری روزنامه‌های عصر پهلوی (مطالعهٔ موردی: روزنامهٔ اطلاعات). *تحقیقات تاریخ اقتصادی ایران*، ۸(۱)، ۱۳۱-۱۵۱.
https://doi.org/10.30465/sehs.2019.4096

صالحیار، غلام‌حسین (۱۳۵۵). *چشم‌انداز جهانی و ویژگی ایرانی مطبوعات*. اداره کل انتشارات وزارت اطلاعات و جهانگردی.

طلوعی، محمود (۱۳۷٤). *تاریخ و تصویر*. نشر علم.

فالاچی، اوریانا (۱۳۳۷). *جنس ضعیف* (ویدا مشفق، مترجم). نشر نسخهٔ الکترونیک.

گاندی، مهاتما (۱۳٤۸). *همهٔ مردم برادرند* (محمود تفضلی، مترجم). امیرکبیر.

گروسه، رنه، و دنیکر، ژرژ (۱۳۷۵). *چهرهٔ آسیا* (غلامعلی سیار و پیروز سیار، مترجمان). فرزان روز.

لگیت، مارلین (۱۳۹۸). *زنان در روزگارشان؛ تاریخ فمینیسم در غرب* (نیلوفر مهدیان، مترجم). نشر نی.

لنین، ولادیمیر ای. (۱۹۷۷م). *نقش زن در اجتماع و تجربیات بدست آمده در اتحاد جماهیر شوروی دربارهٔ حل موضوع زن* (مریم فیروز، مترجم). کمیته زنان شوروی.

مجلهٔ عالم‌نسوان (۱۳۰۹). *نسوان و قیام بر ضد مسکرات، سینما رفتن، اخبار ترقیات نسوان*، ۵(۳).

مجلهٔ فرهنگ (۱۳۰٤). *زنان مصر؛ مختصری از اوضاع اجتماعی آنها*، ۲(۱۱).
https://ensani.ir/fa/article/290606

مجلهٔ نامهٔ فرنگستان (۱۳۰٤). *لزوم جدایی امور مذهبی از مسائل سیاسی*، (۱۱-۱۲).

مک‌لافین، جانیس (۱۳۸۹). *زنان و نظریه اجتماعی و سیاسی* (حمیرا مشیرزاده، مترجم). نشر شیرازه.

میشل، آندره (۱۳۸۳). *جنبش زنان «فمینیسم»* (همایون زنجانی‌زاده، مترجم). نشر نیکا.

نشریهٔ اخگر (۱۰ بهمن ۱۳۱۱). *ترجمهٔ نطق حنیفه خانم خوری*، (۸۱۷).

نشریهٔ اخگر (۱۵اسفند ۱۳۱۱). *در ترکیه جدید*، (۸۲۷).

نشریهٔ ایران (۲۱دی ۱۳۱٤). *زن ترکیه، زن هندوستان*، (٤۸۷۹).

نشریهٔ پیکان (۱۸اسفند۱۳۰۱). *انگلستان و نهضت انقلابی در مشرق*، (٤).

نشریهٔ تجدد ایران (۲۹فروردین۱۳۱۱). *زن و تعلیمات فنی*، (۹۸۹).

نشریهٔ دانش (۱۳۲۹ق). *طریقهٔ ازدواج انگلیسی‌ها*، (١٤).

نشریهٔ ستارهٔ ایران (۱۳تیر۱۳۰۷). *هفته زنان- تأثیر حق انتخاب زنان*، (۲۵۸).

نشریهٔ شکوفه (۱۳۳۱ق). آگاهی یا حقیقت مطلب، ۱(٦).

نظری، منوچهر (۱۳۹۵). *زنان در عرصهٔ قانون‌گذاری ایران* (۱۲۸۵-۱۳۹۵). کویر.

هانی‌اوغلو، شکرو (۱۳۹۵). *سقوط امپراتوری و تولد جمهوری (نگاهی به نقش آتاتورک در پیدایش ترکیه)* (رضا جوادی، مترجم). لوح فکر.

یوسفی‌فر، شهرام، و جنگجو، شهناز (۱۳۹۵). چگونگی بازنمایی زن و زنانگی در آگهی‌های تجاری روزنامهٔ اطلاعات (۱۳۲۰-۱۳۰٤ش). *تحقیقات تاریخ اقتصادی ایران، ۵(۲)*، ۱۰۹-۱۲۹. http://noo.rs/BTJyr

یوسفی‌فر، شهرام، و جنگجو، شهناز (۱۳۹۸). مسئله زن و زنانگی در روزنامهٔ اطلاعات در دوره پهلوی (۱۳۰۵-۱۳۲۰). *پژوهشنامه زنان، ۱۰(۲۸)*، ۲۳۱-۲۵٤. https://sid.ir/paper/525345/fa

References

Abuzayd, N. H. (2015). *Reformation of Islamic Thought: A critical historical analysis* (Y. Mirdamadi, Trans.; A. Jazayeri, Ed.). Tavana Publication. [In Persian]

Ahmadi Khorasani, N. (2011). *Hijab and the intellectuals in Iran*. Moallef Publication [In Persian]

Akhgar Newspaper (1932, March 15). *In New Turkey*, (827). [In Persian]

Akhgar Newspaper (1933, January 30). *Translation of Hanifa Khanum Khouri's Speech*, (817). [In Persian]

Arab Woman (1980). Z. Omidvar (Trans.). Kanoon-e Nashr-e Andisheha-ye Novin. [In Persian]

Bamdad, B. (1968). *Iranian women from the Constitutional Revolution to the White Revolution*. Ibn-e Sina. [In Persian]

Danesh Newspaper (1910). *The Way of Marriage of English People*, (14). [In Persian]

Etesami, Y. (1900). *Women's Education*. Ma'arif Press. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1926, June 25). *Women are respected in Turkey*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1928, June 20). *Women and Factory Management*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1928, November 3). *The Operation of Azerbaijani Women*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1930 April 1). *Women's Union in Turkey*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1930, September 20). *The Conference of Women of the World*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1930, August 3). *Women's Participation in the Soviet National Economy*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1930, May 19). *The Uprising of Indian Women*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1932, December 14). *German Women in the Field of Politics*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1932, July 18). *Women's Freedom in France*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1933, August 12). *The Advancements of Women*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1934, August 2). *The Status of Women in New Germany*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1935, December 6). *Egyptian Women's Freedom*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1935, February 10). *Social Upheavals After Throwing Away the Veil*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1938, December 15). *The Bride's School*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1928, July 8). *Education of Girls in Europe and America*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1929, October 19). *Japanese Women - Their Increasing Progress*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1935, April 21). *International Congress of Women; Contact between Western Women and Eastern Women)*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1935, November 25). *In the Women's Association; Speech of Mrs. Tarbiat*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1938, 3May). *Egyptian Women*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1938, December 31). *Divorce in Europe*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1938, July 3). *Message to the Women of the East*. [In Persian]

Eṭṭelā'āt Newspaper (1938, May 17). *Girl's scouting education*. [In Persian]

Fallaci, O. (1958). *The Useless Sex: A Journey Around the Woman* (V. Moshfeq, Trans.). Nashr-e Noskheh-ye Electronic. [In Persian]

Farhang Magazine *(1925). Egyptian Women; A Brief Overview of Their Social Conditions, 2*(11). https://ensani.ir/fa/article/290606 [In Persian]

Gandhi, M. (1969). *All Men Are Brothers* (M. Tafazoli, Trans.). Amirkabir. [In Persian]

Grousset, R., & Deniker, G. (1995). *La Face de l'Asie (Chehreh-ye Āsia)* (G. Sayar, Trans.). Farzan Rouz. [In Persian]

Hanioglu, S. (1395). *The Fall of the Empire and the Birth of the Republic: A Look at Ataturk's Role in the Birth of Türkiye* (R. Javadi, Trans.). Lowh-e Fekr. [In Persian]

Haqdar, A. A. (1398). *Reza Shah Pahlavi in Türkiye According to Historical Documents* (A. A. Haqdar, Trans.). The Publishing Office of the Constitutional Party of Iran (Liberal Democrats). [In Persian]

Iqbal Ashtiani, A. (1946). *Generalities of the History of New Civilization*. Elmi. [In Persian]

Kooshesh Newspaper (1928, October 17). *Women's Freedom in India*, (206). [In Persian]

Kooshesh Newspaper (1928, October 19). *Aviator Girls*, (2918). [In Persian]

Kooshesh Newspaper (1936, February 16). *Women and Free Occupations*, (2940). [In Persian]

Kooshesh Newspaper (1936, January 17). *Japanese Girls*, (2916). [In Persian]

Kooshesh Newspaper (1936, January 20). *Women and Music*, (2919). [In Persian]

LeGates, M. (2019). *In Their Time: A History of Feminism in Western Society*, (N. Mahdian, Trans.). Ney Publication. [In Persian]

Lenin, V. I. (1977). *About the Role of Women in Society*, (M. Firooz, Trans.). Soviet Women's Committee. [In Persian]

Marx, K. (1954). *Capital* (Moore, S. & Aveling, E. Trans.). Progress publishers Moscow.

Mc Laughlin, J. (2010*). Feminist Social and Political Theory* (Ḥ. Moshirzadeh, Trans.). Shirazeh Publication. [In Persian]

Michel, A. (2004). *le féminisme "Jonbesh-e Zanān"* (H. Zanjanizadeh, Trans.). Nika Publication. [In Persian]

Nameh-ye Farangistan Magazine (1925). *The Necessity of Separating Religious Matters from Political Issues*, (11-12). [In Persian]

Nazari, M. (2016). *The Women in the Legisation Arena in Iran (1906-2016)*. Kavir. [In Persian]

Peykan Magazine (1923, March 8). *England and the Revolutionary Movement in the East*, (4). [In Persian]

Pirzadeh Naeini, H. M. A. (1963). *Haji Pirzadeh's Travelogue* (H. Farmanfarmayian, Ed.). Tehran University Press. [In Persian]

Rahmati, M., & Khanjari, P. (2020). Ettelaat Newspaper and Women's Sport in the Pahlavi I Era. *Tahqiqāt-e Tārikh-e Ejtemā'i (Social History Studies)*, *9*(2), 261-237. https://doi.org/10.30465/shc.2020.27580.1976 [In Persian]

RajabZadeh, H. (1986). *A History of Japan from the Beginning to Contemporary*. Moallef Publication. [In Persian]

Salehnejad, N. (2019). Photo Application in Commercial Advertisements of Pahlavi Newspapers (Case Study: Etelaat Newspaper). *Tahqiqāt-e Târix-e Eqtesâdi (Economic History Studies of Iran)*, *8*(1), 131-151. https://doi.org/10.30465/sehs.2019.4096 [In Persian]

Salehyar, G. H. (2535). *The Global Perspective and Iranian Character of the Press*. General Directorate of Publications of the Ministry of Eṭṭelā'āt and Tourism. [In Persian]

Savagheb, J., Rostami, P., Bahrami, R., & Rahmati, M. (2019). Reflecting the Social situation of Women in the Pahlavi I Era According to Content Ettelaat Newspaper (1927-1941). *Tahqiqāt-e Tārikh-e Ejtemā'i*

(Social History Studies), *9*(1), 25-58. https://doi.org/10.30465/shc.2019.22272.1805 [In Persian]

Sazmandehi-ye Zanan dar Keshvar-e Showraha (1976), (M. Firooz, Trans.). Nashr-e Setigh. [In Persian]

Sazman-e Asnad va Ketabkhaneh-ye Melli-ye Iran (SAKMA). Document No. 310-011833. [In Persian]

Sazman-e Asnad va Ketabkhaneh-ye Melli-ye Iran (SAKMA). Document No. 297-036123. [In Persian]

Sazman-e Asnad va Ketabkhaneh-ye Melli-ye Iran (SAKMA). Document No. 297-038593. [In Persian]

Sazman-e Asnad va Ketabkhaneh-ye Melli-ye Iran (SAKMA). Document No. 297-016946. [In Persian]

Sazman-e Asnad va Ketabkhaneh-ye Melli-ye Iran (SAKMA). Document No. 310-19234. [In Persian]

Sazman-e Asnad va Ketabkhaneh-ye Melli-ye Iran (SAKMA). Document No. 297-000425. [In Persian]

Sazman-e Asnad va Ketabkhaneh-ye Melli-ye Iran (SAKMA). Document No. 297-018476. [In Persian]

Setareh-ye Iran Magazine (1928, July 4). *Women's Week - The Impact of Women's Right to vote*, (258). [In Persian]

Shafaq-e Sorkh Newspaper (1932, April 25). *Women are the center of civilization in society*, (2047). [In Persian]

Shafaq-e Sorkh Newspaper (1932, November 1). *Iran and Egypt*, (2200). [In Persian]

Shafaq-e Sorkh Newspaper (1932, November 16). *Biography of Mrs. Hanifa Khoury - Tourist and Representative of Egyptian Women*, (2213). [In Persian]

Shaw, S. J., & Shaw, E. K. (1991). *History of Ottoman Empire and Modern Turkey* (M. Ramazanzadeh, Trans.). Astan-e Qods-e Razawi. [In Persian]

Sheykh-al-Islami, P. (1972). *Iranian women journalists and thinkers*. Zarin. [In Persian]

Shokoofeh Magazine (1912). *Ads or Truth of the Subject*, *1*(6). [In Persian]

Shukraei, S. (1985). Scouting and Its Benefits. *Journal of Education and Training* (1935). *5*(3). [In Persian]

Tajadod-e Iran Magazine (1932, April 18). *Women and Technical Education*, (989). [In Persian]

Thomson, D. (2008). *Europe since Napoleon* (1970-1789) (K. Deyhimi, & A. Aligholiyan, Trans.). Ney Publication. [In Persian]

Toluei, M. (1995). *History and image* (Tarikh va Taswir). Elm Publication. [In Persian]

Turkish Woman, Indian Woman (1936, Jaunary 12). Iran Magazine. (4879). [In Persian]

Women's World Magazine (1925). *Women and the Uprising Against Intoxicants, Going to the Cinema, News of Women's Progress*, *5*(3). [In Persian]

Yosefifar, S., & Jangjo, S. (2019). The Issue of Women and Femininity in the Etela'at Newspaper in the Pahlavi I Era (1304-1320 AH). *Women Studies*, *10*(28), 231-254. https://doi.org/10.30465/ws.2019.4367 [In Persian]

Yousefifar, S. & Jangjo, S. (2016). How Women and Femininity are Represented in Commercial Advertisements of Etela'at Newspaper (1304-1320). *Tahqiqāt-e Târix-e Eqtesâdi (Economic History Studies of Iran)*, *5*(2), 109-129. https://economichistory.ihcs.ac.ir/article_2486.html [In Persian]

Zarrinkub, A. (1396). *The Times: Ruzgaran: Tarikh-e Iran az Aghaz ta Soghut-e Saltanat-e Pahlavi* (F. Zandi, Ed.). Sokhan. [In Persian]